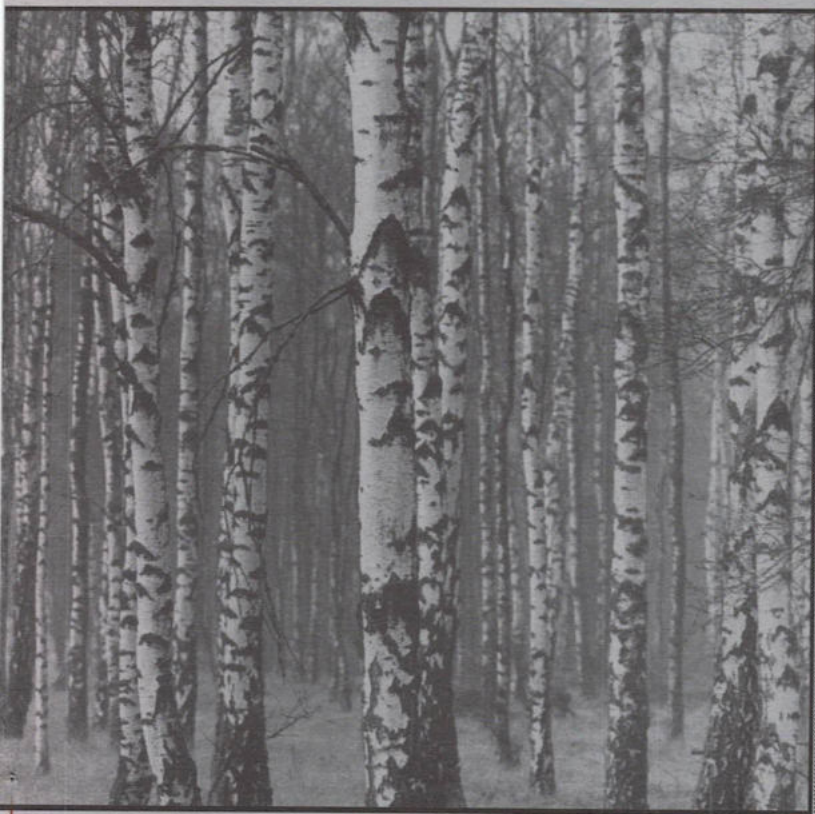


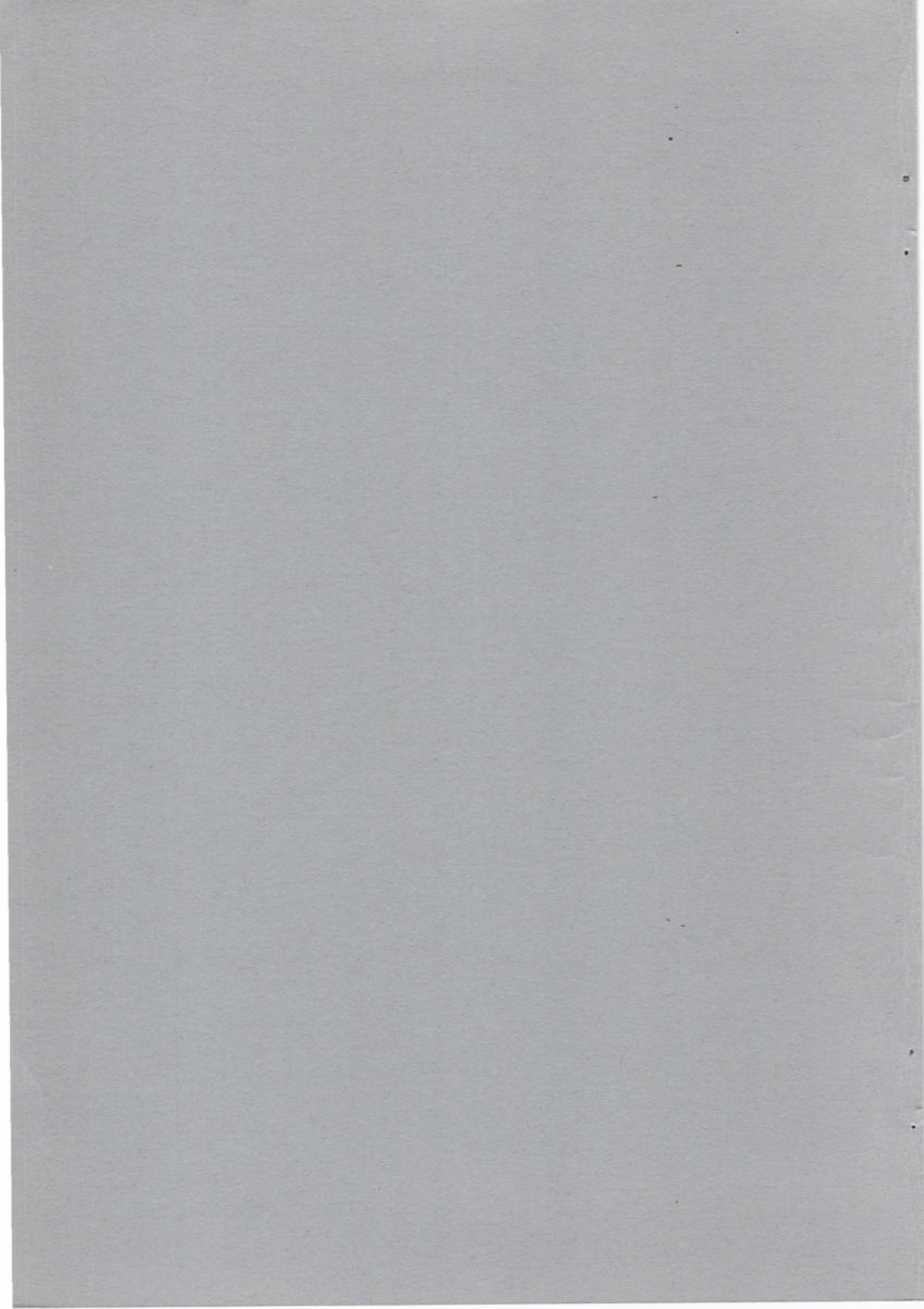
Werkgroep Behoud De Peel

Deurne

1992



Jaarverslag



Jaarverslag 1992

De lotgevallen van Werkgroep Behoud de Peel in het jaar 1992

Hans Joosten (eindred.)

Gaet Boecksken gaet vry uyt, en laetse in Veldheim praten,
Die schorft is op sijn hoofd, die sal den lam wel haten;
Gaet henen evenwel, en spreekt met stouten mond',
Daer sachte meesters zijn, daer blyft een vuyle wond'.

(Citaat op de titelpagina van Jan van Houtum's Schetsen van over de Peel. Herman H.J. Maas 1901)

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	4
2. ORGANISATIE	5
2.1. Algemeen	5
2.2. Personele zaken	5
2.3. Contacten met andere organisaties	6
3. FINANCIEN	8
3.1. Subsidies van overheden	8
3.2. Overige subsidies en schenkingen	12
3.3. Financieel overzicht	12
4. VOORLICHTING EN EDUCATIE	14
4.1. Inleiding	14
4.2. Fora, lezingen en excursies	14
4.3. Educatie	16
4.4. Contacten met de pers	17
4.5. Eigen publicaties	17
5. HINDERWET	19
5.1. Inleiding	19
5.2. Het Hinderwet- en ammoniakbeleid van de Werkgroep	20
5.3. De stand van zaken in getallen	23
5.4. De "smeerlappen-top-tien-1992"	25
5.5. De recente ontwikkelingen op Hinderwet-vlak	27
5.6. De zaak "Kuunders", Deurne	31
6. PLANOLOGIE	33
6.1. Inleiding	33
6.2. Het beleid op internationale schaal	33
6.3. Het beleid op nationale schaal	34
6.4. Het beleid op provinciale schaal	36
6.4.1. Regionale problemen met de Natuurbeschermingswet	36
6.4.2. De NUBL	36
6.4.3. Limburg	38
6.4.4. Noord-Brabant	39
6.4.5. De Verheven Peel	40
6.4.6. De Vergroote Peel	41
6.5. Het beleid op gemeentelijke schaal	43
6.5.1. Asten	43
6.5.2. Deurne	45
6.5.3. Someren	50
6.5.4. Helden	50
6.5.5. Heythuysen	51

- 6.5.6. Horst 51
- 6.5.7. Meijel 51
- 6.5.8. De Witdonk 53
- 6.5.9. Nederweert 53
- 6.5.10. Sevenum 54
- 6.6.11. Venray 54
- 6.6.12. Vliegveld de Peel 55

7. BEHEER 56

- 7.1. Algemeen 56
- 7.2. Dassen 56
- 7.3. Kanalen 57
- 7.4. Beheer van onze Werkgroep in de Deurnese Peelgebieden 57
- 7.5. Overig beheer in de gemeente Deurne 58
- 7.6. Beheer van de Mariapeel 60
- 7.7. Beheer in de gemeente Venray 61
- 7.8. Beheer van de Groote Peel 61
- 7.9. Beheer in de gemeente Nederweert 63

LITERATUUR 64

1. Inleiding

Het eerste externe jaarverslag van de Werkgroep Behoud de Peel over 1991 is (bijna...) iedereen zo goed bevallen, dat we het niet kunnen laten ook een verslag over het jaar 1992 uit te brengen.

Met dit jaarverslag willen wij alle geïnteresseerden inzicht geven in wat we in 1992 hebben gedaan. Je leest er natuurlijk wel eens wat over in de krant. Maar zelfs voor ons is het moeilijk overzicht te houden over wat er allemaal met de Peel gebeurt.

Het verslag wil allereerst een dankwoord zijn aan al onze sympathisanten, die ons financieel, technisch en moreel in staat stellen voort te gaan en vooruit te komen.

Dit verslag is ook bedoeld voor de mensen en organisaties, die tegen ons aan lopen. "Tegenstanders" mogen we ze niet noemen, omdat ze juist niet "staan". Externe dwang, soms gepaard met innerlijke overtuiging, jaagt hen voort in een richting tot waar ze stuiten op onze ge- en bedrevenheid. Te vaak merken wij nog, dat er bij die groepen een onjuist beeld bestaat van de doelstellingen en de werkwijze van de Werkgroep Behoud de Peel.

Dit jaarverslag biedt zicht op onze werkwijze en financiën, op onze zekerheden en vertwijfelingen, op onze standpunten, doelstellingen en verlangens, en op onze resultaten. We hebben ons in dit verslag moeten beperken tot de meest in het oog springende zaken.

Als er iets nog niet duidelijk is: vragen staat vrij! Veel leesplezier.

Liessel, 28 juli 1993

*Stichting Werkgroep Behoud de Peel
Hans Joosten (algemeen secretaris)
Beatrixstraat 24
5761 AT Bakel*

P.S.: Zoals zal blijken, kosten onze activiteiten handenvol geld. Van overheden krijgen we nauwelijks subsidie. Daarom zijn we aangewezen op giften en schenkingen om ons werk voort te zetten:

giro 5356520 tnv Stichting Werkgroep Behoud de Peel
Deurne.

Het giroformulier kunt U eventueel ook gebruiken om ons te laten weten of U in de toekomst verdere informatie op prijs stelt, of liever niet ontvangt.

2. Organisatie

2.1. Algemeen

De Werkgroep Behoud de Peel richt zich op behoud en ontwikkeling van de natuur- en cultuurwaarden van de Peel, vooral wat betreft hoogveen. Wij noemen ons een werkgroep, omdat we geen papieren leden kennen. Elk lid dient daadwerkelijk bij te dragen tot de activiteiten van de groep.

De Werkgroep kent een platte organisatiestructuur. De leden hebben elk hun eigen verantwoordelijkheden. Van hen wordt verwacht, dat zij op hun eigen terrein verregaand zelfstandig opereren. Deze decentralisatie van de uitvoerende taken is mogelijk, omdat de Werkgroep veel aandacht besteedt aan de centralisatie en interne verspreiding van informatie, en aan het centraal vaststellen van de beleidslijnen. Daartoe functioneert een intern secretaris en daartoe dienen de intensieve vierwekelijkse werkgroepsvergaderingen.

De gespreide verantwoordelijkheid leidt ertoe, dat er verschillende postadressen horen bij verschillende beleidsterreinen. De leden van de werkgroep werken namelijk vanuit hun eigen woning. Een centraal kantoor bestaat niet en wordt ook niet gewenst, omdat dit onze slagkracht en efficiëntie zou verminderen.

De rechtspersoonlijkheid van de Werkgroep is een stichting.

2.2. Personele zaken

Het bestuur van de Stichting Werkgroep Behoud de Peel bestond in 1992 uit dertien leden. De interne bestuurstaken werden als volgt vervuld:

Wim van Opbergen, voorzitter
Frans Swinkels, vice-voorzitter
Hans Joosten, algemeen secretaris
Boena van Noorden, intern secretaris
Eli Beerens, penningmeester
Frans van Geffen, subsidieoloog

Naast bestuursleden kent de Werkgroep ook vaste medewerkers, die geen bestuurslid zijn van de Stichting, en een aantal vaste informanten, die ons op de hoogte houden van ontwikkelingen in hun gemeente.

Last but not least moeten we de groep van vrijwilligers noemen, die betrokken zijn bij het Peelbeheerswerk in de Deurnese Peel, de Liesselse Peel, het Zinkske en het Molentje.

Ook 1992 liet een groei zien van het totale medewerkersbestand van de Werkgroep.

Via een banenpool was het in 1992 mogelijk, naast Wim van Opbergen, ook Frans Swinkels als full-timer in een betaalde functie bij de Werkgroep aan te stellen. Hiermee kan de continuïteit van een belangrijk deel van het werk worden verzekerd.

In 1992 bedankte **Hans Vayssier** als lid van de Werkgroep, omdat hij niet meer bij kon dragen aan onze werkzaamheden. Na een ernstige ziekte is hij op 1 juli 1992 overleden.

Hans Vayssier was een van de mensen van het eerste uur. In 1978 was hij initiatiefnemer en mede-oprichter van de Werkgroep Behoud de Deurnese Peel. Enkele weken later pleitte hij al voor de bescherming van "zijn" Graauveen onder Horst. Daarop werd de naam veranderd in Werkgroep Behoud de Peel, waarmee de eerste stap gezet was om de belangen te behartigen van alle hoogveenwaarden in de hele Peelregio. Vanaf het begin was Hans Vayssier een belangrijke trekker in de club. Hij was de voorzitter, en zijn adres was het secretariaatsadres in die aanloopjaren. Omdat hij van huis uit econoom was, lag het voor de hand, dat hij de penningmeester zou worden. Deze functie heeft hij tot in 1991 vervuld, een periode waarin de financiële "jaaromzet" van de Werkgroep verduizendvoudigde. Hans hield van de Peel.

De dossiers uit de nalatenschap van Hans Vayssier werden aan het centraal archief toegevoegd. Deze stukken zijn van groot belang, omdat Hans nog bleek te beschikken over aantekeningen uit de beginperiode (1978-1979), die tot nu toe in het Werkgroepsarchief ontbraken.

2.3. Contacten met andere organisaties

De Stichting Werkgroep Behoud de Peel is, als grensoverschrijdende club, aangesloten zowel bij de **Brabantse Milieufederatie** als bij de **Milieufederatie Limburg**. Vergaderingen van deze koepelorganisaties werden in 1992 regelmatig bijgewoond.

Eind 1991 werd begonnen met gezamenlijke bijeenkomsten met **JAPI**. Deze bijeenkomsten werden begeleid vanuit het Provinciaal Opbouworgaan Noord-Brabant (PON). JAPI (het Jong Agrarisch Peel Initiatief) is een groep agrarische jongeren van AJK's (Agrarisch Jongeren Kontakt) in Brabantse en Limburgse Peelgemeenten, die opkomen voor de belangen van jonge agrariërs rond de Peel. Het gaat daarbij om jongeren die "boer willen worden en in de toekomst willen blijven, met een redelijk inkomen uit een gezonde bedrijfsvoering". In 1992 werd de samenwerking voortgezet met een reeks gezamenlijke thema-avonden. Deze initiatieven bleken nationaal aandacht te trekken. In het maantnummer van Platform (het blad van het Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij) werd er uitgebreid aandacht aan besteed onder

de kop "Boeren en natuurbeschermers in de Peel gaan problemen samen te lijf".

In de besprekingen met JAPI zijn in 1992 vooral aan de orde gekomen de waterhuishouding v. n de Groote Peel en omgeving (modelberekeningen en hun betrouwbaarheid) en de ammoniakproblematiek (schade aan de Peel, het ammoniak-reductie-beleid van de overheid, waaronder de concept-Leidraad Veehouderij en Milieu van de provincie Noord-Brabant, emissie-arme stallen, de voorstellen van de Peelwerkgroep van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond NCB). Als gevolg van het gezamenlijk overleg heeft de Werkgroep op detailpunten haar Hinderwetbeleid aangepast (zie daarover par. 5.2.).

Op 15 november 1992 werd met JAPI een fiets- en wandelexcursie georganiseerd, waarbij de Werkgroep haar lange termijn plannen met de "Verheven Peel" (zie par. 6.4.5.) uit de doeken deed. Ondanks het voortijdige einde van de excursie door regen en kou was iedereen erg enthousiast. "Dat moeten we vaker doen!"

Op 27 april 1992 werd deelgenomen aan een 'brainstormavond' over de toekomstige **regionale politiek**. Daarbij werd met vertegenwoordigers van allerlei maatschappelijke groeperingen gediscussieerd over de taakinvolving van de nieuwe politie-organisatie.

Regelmatig werd overleg gevoerd met het **Jachtplatform**, de **NCB**, de **Gemeente Deurne**, de **politie** en het Consulentenschap Natuur Bos Landschap en Faunabeheer (NBLF) over een Dassen-verordening en over het afsluiten van wegen rond de Peel in de gemeente Deurne. Op verzoek van de Gemeente Deurne werd verder zitting genomen in het gemeentelijk "**platform landbouw-milieu**".

Met de collega-beheerders **Staatsbosbeheer** en de **Gemeente Deurne** werd elk kwartaal het "Beheersoverleg Zuidelijke Peelhorst" gevoerd. Vergelijkbaar overleg over het beheer van de Groote Peel kwam, door afhoudend gedrag van Staatsbosbeheer, slechts zeer moeizaam en "informeel" van de grond (zie verder hoofdstuk 7).

Diverse malen werd overleg gevoerd met andere groepen in den lande, die de **Hinderwet** (willen) gebruiken als instrument tegen uitbreiding van de ammoniak-emissie. Bij deze bijeenkomsten werden onze ervaringen en kennis overgedragen. Verder werd besloten een landelijk netwerk op te zetten om nieuwe inzichten en jurisprudentie zo snel mogelijk te verspreiden. Dit leidde begin 1993 tot de kwestie "Ambt-Delden" en de "N odwet Ammoniak en Veehouderij".

3. Financiën

3.1. Subsidies van overheden

In 1991 werd een aanvraag voor subsidie ingediend bij de tien Peelgemeenten en de twee provincies waarbinnen wij werken. De gemeenten werd een jaarlijkse subsidie van fl. 1000,- en de provincies van fl. 10.000,- elk gevraagd.

De reacties op ons verzoek varieerden sterk. We hebben dan ook veel tongen losgekregen in de plaatselijke politiek, maar het heeft weinig subsidie opgeleverd.

De gemeente **Venray** honoreerde ons verzoek om fl. 1000,- zonder problemen, de gemeente **Helden** zegde ons een jaarlijkse waarderingssubsidie van fl. 360,- toe. Van de gemeente **Sevenum** ontvingen we niet de gevraagde subsidie, maar wel een "sympathiebijdrage" van fl. 100,-. De gemeente **Horst** wees onze subsidie-aanvraag enkele malen af "omdat het naar ons oordeel gaat om een rijks- c.q. provinciale verantwoordelijkheid. Bovendien speelt een rol het feit dat binnen onze gemeenschap al een milieugroep actief is tot het werkterrein waarvan de activiteiten van de werkgroep "Behoud de Peel" gerekend kunnen worden." De gemeente trok desondanks gulhartig de knip en verleende ons een "waarderingssubsidie" van fl. 75,-.

De gemeente **Bakel** had in 1991 onze aanvraag al zonder behoorlijke motivering afgewezen, nadat de gemeenteraad er urenlang over had gedelibereerd. Wel had het CDA (de raadsmeerderheid die tegen stemde) een doekje voor het bloeden: de Werkgroep zou lid kunnen worden van het toekomstige gemeentelijk Milieuplatform. Via dat platform zouden we dan indirect subsidie kunnen krijgen. Voor de oprichtingsvergadering van dat milieuplatform werden wij vervolgens niet uitgenodigd. De betreffende vergadering besloot in plaats van het platform een "Stichting Bakels Landschap" op te richten. En als laatste stap besloot het kakelverse bestuur van Deze Stichting, dat onze Werkgroep geen lid mocht worden, omdat Bakel niet onze statutaire vestigingsplaats is. De raadsmeerderheid (inderdaad: dezelfde...) zag in het gebeuren verder geen aanleiding om kritische vragen te stellen. Sic transit gloria mundi.

Ook de gemeenteraad van **Asten** was in meerderheid tegen het verlenen van subsidie: "De Raad heeft hiertoe ten aanzien van De Peel besloten omdat naar zijn oordeel de natuur- en milieubelangen al in voldoende mate gewaarborgd worden in Asten".

De raad van **Meijel** verwierp onze subsidieaanvraag met een veelheid aan argumenten. Het CDA was tegen omdat we niet genegen zijn compromissen te sluiten, een luis zijn in de pels van de gemeente en een blok aan het been van de boeren. Volgens de burgemeester breken wij ons ideële werk af door aan plaatselijke politiek te doen. Alsof politiek en idealen niet samen zouden kunnen gaan!

Luizen en teken

Ontkennen heeft geen zin: wij zijn inderdaad een luis in de pels van de gemeentebesturen, wij zijn een blok aan het been van de boeren, en we sluiten ook geen compromissen.

Ons "luizenleven" richt zich op het toetsen van de beslissingen van overheden. Wij hebben zelf geen enkele directe politieke, economische of financiële macht. Het enige waaraan wij overheidsbesluiten kunnen laten toetsen is aan de afspraken die de samenleving zelf gemaakt heeft. Is de beslissing op correcte wijze tot stand gekomen? Is de beslissing in overeenstemming met de wet en met het vigerende beleid genomen?

Als wij alle aangespannen zaken zouden verliezen, zouden wij niemand tot last zijn. Integendeel: we zouden de risee zijn van de regio, en binnen de kortste keren failliet.

Wij worden dan ook niet gevreesd, omdat wij veel rechtszaken voeren. Men vindt ons lastig, omdat wij er veel winnen!

Winnen doen we echter slechts die zaken, waarin "de samenleving" oordeelt, dat de overheidsbeslissing onbehoorlijk of onwettig was.

Een luis in de pels is een maatschappelijk nuttig wezen. Het dwingt overheden democratisch te blijven handelen. Twijfel aan het nut van luizen is daarom een teken van een onderontwikkeld democratisch bewustzijn.

De NCB van Deurne stuurde alle raadsfracties een brief met het verzoek om ons geen subsidie te verlenen, omdat we alleen de boeren maar dwarszitten. Ook in Deurne werd in de raad het voorstel geponeerd een breed milieuplatform op te richten om de Werkgroep toch maar niet te hoeven subsidiëren. De verantwoordelijke wethouder verdedigde dat we aan alle gestelde eisen voor subsidie voldeden. Maar een jaarlijkse subsidie was onze "pestclub" (E. van Kampen, CDA-raadslid) niet gegeven. Als compromis werd besloten ons een incidentele subsidie van fl. 1000,- te verlenen.

Blokken en compromissen

"Met de Werkgroep valt niet te praten", wordt vaak gezegd. Onzin. Met ons valt altijd te praten, over wat ons beweegt en wat we beogen, ook over problemen van de landbouw en van individuele boeren, maar niet altijd over koetjes en kalfjes...

Onlangs kwam een boer langs. Hij had de afgelopen jaren 2000 varkens illegaal gehouden. Dat zou hij nu graag gelegaliseerd zien en daartoe had hij een aanvraag om een Hinderwetvergunning ingediend. Wij hadden bezwaar gemaakt. De boer wilde eens komen "praten". Als hij nou 1000 varkens aanvroeg in plaats van 2000 varkens, dan hadden we allebei een beetje onze zin, dan konden we allebei tevreden zijn...

Ons richterzake is de boer weer huiwaarts gekeerd: neen, zo valt er met ons niet te "praten".

Te praten is er met ons altijd over hoe we **elkaar** tegemoet kunnen komen. In zo'n geval zijn vanzelfsprekend compromissen mogelijk.

Maar de landbouw wil altijd meer, moet altijd meer. Dat moet de landbouw natuurlijk zelf weten. Zo gauw echter de natuurwaarden van de Peel geschaad (kunnen) worden, zeggen wij: stop!

Toen begin jaren tachtig de Deurnese boeren 200 ha van de Peel wilden ontginnen, heette het: "Die milieumannen willen geen compromissen sluiten. Als 200 ha ontgonnen worden, houden ze toch nog 800 ha over!"

De Groote Peel heeft, ten gevolge van drainages en beregening in de laatste jaren, 20 - 30 % van haar natte planten-waarden verloren... Als in juli 1990 een bufferzone rond de Groote Peel wordt aangewezen, waarbij **toekomstige uitbreiding** van drainage en beregening wordt verboden, schrijven de boeren: "De landbouw krijgt 0 %, de natuurbeschermers 100 %. Is dat een eerlijke verdeling van elkaars belangen?"

Het huidige Peellandschap is een landschap van compromis over compromis, waarbij keer op keer het natuurlijk erfgoed ingeleverd werd bij de zoveelste "eerlijke verdeling van elkaars belangen". De Werkgroep heeft daarom een streep in het zand getrokken: elke verdere aantasting van de natuurwaarden van de Peel wordt door ons bestreden. "Winnen" doen we daarbij nooit: hooguit verliezen we wat minder. Wij kunnen geen compromissen sluiten als van ons (voor de zoveelste keer en met de zoveelste flutsmoes) gevraagd wordt (veelal onherstelbare) natuurwaarden "in te leveren".

Ook boeren moeten er rekening mee houden dat er nog andere waarden in deze samenleving zijn dan alleen economische belangen op korte termijn en op kleine schaal. Zolang niet iedereen dat beseft, is een blok aan het been een maatschappelijk noodzakelijk tegenwicht voor de plank voor de kop.

De gemeenteraad van **Nederweert** spande de kroon voor wat betreft het gedegen bespreken van onze subsidieaanvraag. Maar liefst vier gemeenteraadsvergaderingen werden eraan gewijd! De raad vergaderde voor de eerste maal op 28 januari 1992 over ons verzoek. Omdat het College van B. en W. voor was, (de rest van) het CDA tegen en een voorstander van subsidiëring afwezig was, bleken de stemmen na lang debat te staken. Op 25 februari kwam het voorstel opnieuw aan de orde. De ontbrekende "voorstemmer" was nu wel aanwezig. Helaas hadden we niet gerekend op de flexibele houding van wethouder Bongers (CDA). Had deze tot dan toe als wethouder van Milieu, zowel in het intergemeentelijk overleg als in zijn eigen raad, de subsidieverlening verdedigd, op het moment dat het op stemmen aankwam, draaide zijn standpunt als een blad aan een boom. Tot verbijstering van de aanwezigen stemde hij tegen. En hij had nog een stemverklaring ook! "Als dan bij nadere behandeling blijkt dat de Werkgroep Behoud de Peel bij een verloren procedure bij de Raad

van State de kosten gaat verhalen op betrokkene en dan nog wel onder bedreiging van "betalen anders wordt een nieuwe procedure opgestart vanuit een nieuwe invalshoek", dan vindt hij dit optreden tegen de agrariërs niet acceptabel." (Notulen raadsvergadering Nederweert 25 februari 1992, zoals vastgesteld op 31 maart 1992.) De wethouder beschuldigde ons dus van chantage!

In een brief aan de gemeenteraad lieten wij weten, de betreffende stemverklaring beneden alle peil en hoogst laakbaar te vinden.

De uitspraak van de wethouder is aantoonbaar onjuist: de Werkgroep Behoud de Peel had nog nooit een "Nederweertse" procedure bij de Raad van State verloren. We hebben in de brief ook maar meteen de klepel geleverd voor de klok van de wethouder: Het komt veelvuldig voor, dat agrariërs, nadat wij een Hinderwetbezwaar hebben ingediend, hun aanvraag zo aanpassen, dat de ammoniakemissie niet meer toeneemt en onze bezwaren kunnen vervallen. Vaak gebeurt dat pas, nadat wij beroep hebben aangetekend bij de Raad van State en de verschuldigde griffierechten hebben betaald. Deze griffierechten kunnen door de Raad van State niet gerestitueerd worden, waardoor dit geld, bij intrekking van het niet meer noodzakelijke beroep, verloren gaat. Omdat dit structurele vormen dreigde aan te nemen en het ons ten onrechte handenvol geld kostte, vordert de Werkgroep (overigens op aanraden van de Raad van State) de griffierechten terug van de betrokken gemeente of van de betreffende boer. De afgelopen jaren heeft deze gang van zaken tientallen malen plaatsgevonden en hebben de verantwoordelijken de betreffende gelden ons altijd zonder problemen terugbetaald. "Omdat U derhalve op basis van onjuiste informatie ons verzoek om subsidie heeft afgewezen, verzoeken wij U hierbij deze beslissing in heroverweging te nemen", stelden wij in de brief aan de Gemeenteraad.

Wederom kwam het zaakje uitgebreid in de gemeenteraad en wederom staakten de stemmen.

Op 24 september 1992 organiseerden we een excursie voor de gemeenteraadsleden. En op 29 september besloot de gemeenteraad ons voor 1993 een subsidie te geven van fl. 250,- voor educatieve activiteiten. Subsidieëring voor 1991 en 1992 zat er niet in, omdat wij teveel rechtszaken voeren tegen agrariërs uit Nederweert...

De provincie **Noord-Brabant** wees ons verzoek af, omdat subsidieëring van onze activiteiten niet gezien werd als een provinciale taak. Bovendien werd voor een precedent gevreesd omdat meerdere organisaties op bovenregionaal nivo werken.

De gemeente **Horst** (fl. 75,-) vond de Peel wel een provinciale aangelegenheid en heeft dat inmiddels ook aan de provincie Limburg laten weten met het verzoek een provinciale subsidieëring te bezien.

3.2. Overige subsidies en schenkingen

Door het **Wereld Natuurfonds (WNF)** werd ons in 1991 voor de periode tot augustus 1992 fl. 10.000,- toegezegd voor het voeren van Hinderwet-zaken. We hebben in de betreffende periode niet het gehele toegezegde bedrag hoeven te gebruiken. Daarom werd de toegezegde subsidie slechts ten dele in december 1992 bij het WNF gedeclareerd.

Het **WNF** kende ons tevens een subsidie toe van fl. 3000,- om het **International Peat (= veen) Congress** in Uppsala (Zweden) bij te wonen.

Het **Anjerfonds Brabant** zegde ons een subsidie toe van fl. 2000,- als bijdrage in de aanschaf van een computer. Het **Anjerfonds Limburg** schonk ons fl. 1200,- voor de aanschaf van kantoormaterialen.

In 1992 werd een gift van fl. 5000,- ontvangen van de **Rotaryclub het Quartier van Peellandt**, die ons al eerder financieel gesteund had ten behoeve van de schapenbegrazing in het Zinkske. Van dit geld werden het Jaarverslag 1991 en een aantal voorlichtingspanelen geproduceerd.

Op het einde van het jaar werd een schenking ontvangen van fl. 5000,- van de schrijver van het **Kinderboekenweekgeschenk 1992**. Dit geld werd, samen met de fl. 15.000,- van de Milieuprijs Noord-Brabant 1991 op verzoek van de schenkers gereserveerd in het fonds "Speciale Projecten". Het geld is inmiddels ondergebracht in de in 1992 opgerichte Stichting Peelfonds.

3.3. Financieel overzicht

In onderstaande tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de inkomsten en uitgaven van de Werkgroep over 1992. Ter vergelijking staan ook de cijfers over 1990 en 1991 vermeld.

Uit de vergelijking van inkomsten en uitgaven blijkt, dat de Werkgroep al enkele jaren meer uitgeeft dan ontvangt. Daardoor bleven we gedwongen in te teren op de opgebouwde reserves van het Water en-Vuur-fonds, de opbrengst van ons jubileum-boek uit 1988. Deze reserves zijn inmiddels uitgeput.

Gelukkig ontvangen we in toenemende mate giften en schenkingen (dank, dank!), het laatste jaar ook expliciet van mensen die daarmee uitdrukken het gemeentelijke subsidiebeleid niet te kunnen begrijpen. Substantiële inkomsten waren ook de terugbetaalde griffierechten voor de zaken, die we bij de Raad van State gewonnen hebben. In 1992 waren onze inkomsten uit die pot zelfs groter dan onze uitgaven op dat punt.

Voor de meeste posten bleef het uitgavenpatroon ongeveer gelijk. De uitbreiding van de werkzaamheden vertaalde zich vooral in de toename van de reiskosten en de kosten voor kantoorbenodigdheden. Een grote nieuwe uitgavenpost zijn de kosten voor het inlenen van de banenpoolers.

Buiten het overzicht zijn gelaten een tweetal civielrechtelijke procedures, die rechtstreeks via het **Fonds Natuur en Milieu** werden betaald.

INKOMSTEN BOEKJAAR	1990	1991	1992
Giften	11648,50	4817,50	16335,--
Schenkeningen	--,--	18865,--	10739,15
Ontvangen subsidies	2000,--	10000,--	2135,--
Terugontvangen griffierechten	675,--	6675,--	6600,--
Beheer	3250,--	7910,--	2975,--
Diversen	<u>462,19</u>	<u>2692,06</u>	<u>1464,85</u>
Totaal inkomsten	18035,69	50959,56	40249,--
UITGAVEN BOEKJAAR	1990	1991	1992
Griffierechten	8475,--	7650,--	5025,--
Reiskosten	5530,88	11911,34	14630,15
Organisatiekosten	4997,60	8516,39	10158,44
Folders - boeken	2400,--	800,--	1895,23
Reservering Peelfonds		15000,--	5000,--
Bijdrage aan banenpool		333,35	8333,35
Diversen (incl. beheer)	<u>544,63</u>	<u>7323,16</u>	<u>3994,77</u>
Totaal uitgaven	21948,11	51534,24	49036,94

Tabel 1: Overzicht van inkomsten en uitgaven over de jaren 1990, 1991 en 1992.

4. Voorlichting en educatie

4.1. Inleiding

Ook dit jaar werd veelvuldig een beroep gedaan op de kennis van de Werkgroep. Op grote schaal kwamen verzoeken binnen van andere milieu-organisaties, overheden en particulieren om informatie over werkwijze, jurisprudentie etc. Zelfs een paar van "onze" gemeenten deden een beroep op onze inzichten en archieven bij gerechtelijke procedures.

Waar mogelijk werd in deze behoefte voorzien.

Veelvuldig werd ook de mening van de Werkgroep op allerlei vlak gevraagd. In toenemende mate wordt ons verzocht commentaar te geven op allerlei zaken, die geen of weinig directe betrekking hebben op de Peel. De Werkgroep kan (statutair) geen mening hebben over zaken, die de Peel niet raken. Wij moeten ons, als Werkgroep, dan ook vaak terughoudend opstellen als het gaat om zaken als algemene milieupolitiek, buiten-Peelse ruimtelijke ordening, landbouwbeleid etc.

Individuele werkgroepleden, die zich over zulke zaken in het openbaar uitspreken, doen dit dus op persoonlijke titel.

4.2. Fora, lezingen en excursies

In het verslagjaar werd de Werkgroep veelvuldig gevraagd om deel te nemen aan forumdiscussies en om lezingen en excursies te verzorgen. Voor zover daarbij de vraag uitging naar informatie over algemene milieuproblemen of over algemene natuuraspecten van de Peel, werd doorverwezen naar andere instanties, die zich op de betreffende terreinen gespecialiseerd hebben (de Milieufederaties, de plaatselijke IVN-afdelingen en het Staatsbosbeheer, vooral Nationaal Park de Groote Peel).

In de gevallen, dat beleidsmatige aspecten met betrekking tot de Peel aan de orde waren, werd medewerking verleend. De belangrijkste waren:

- * *15 januari, 7 mei en 10 september 1992:* lezing voor postdoctoraal-cursus "Zorg voor een duurzame landbouw" Landbouw Universiteit Wageningen.
- * *23 februari 1992:* forum van de Jonge Socialisten over "Landbouw en Natuurbehoud in de Peel".
- * *17 mei 1992:* presentatie bij film "Bloeiend Brabant" Filmhuis Helmond.
- * *22 mei 1992:* lezing voor Milieukundige Vereniging Utrecht.
- * *1 juni 1992:* forum van Centrum Ontwikkelingsamenwerking over "Wordt Noord-Limburg een woestijn?"
- * *5 juni 1992:* forum en excursie met Universiteit van Utrecht, Interfaculteit Milieukunde.

- * 14 juli 1992: lezing over verdrogingsproblematiek voor IVN Utrecht.
- * 17 juli 1992: excursie en opnamen voor VPRO-radioprogramma "Het Gebouw" over geschiedenis, cultuur en natuurbehoud/beleid in de Peel.
- * 13 september 1992: excursie voor leden van Natuurmonumenten in de Grootte Peel.
- * 14 september 1992: forumdiscussie (met Limburgse Land- en Tuinbouw Bond LLTB) en excursie met de Vakgroep Agrarische Vrouwen kring Roermond over de Provinciale Landbouw Ontwikkelingsnota Limburg.
- * 18 september 1992: excursie met de Sociaal-Economische Voorlichtingsdienst van de LLTB.
- * 3 oktober 1992: excursie met de Landschaps Ecologische Excursie Klub (LEEK)
- * 1 december 1992: forumdebat met het Landbouwschap over de toekomst van de Peel voor Werkgroep VROM (CDA-Horst).
- * 8 december 1992: lezing over "Peel en landbouw" voor de Studiegroep Agrarische Vrouwen.

In 1991 hebben we alle gemeentebesturen in onze regio uitgenodigd voor een excursie. Bijna alle gemeenten reageerden positief op ons aanbod. Enkel de gemeente Horst bleek een dergelijke excursie niet in te kunnen plannen in de raadsagenda.

Voor elke excursie werd een uitgebreide excursiegids gemaakt en vooraf verspreid onder belangstellende leden van het College van B & W, raadsleden en ambtenaren. Naast algemene informatie kregen de deelnemers in het veld nadere uitleg over onze lange termijn plannen (de "Verheven Peel-" en de "Vergroote Peel"-visies, zie par. 6.4.5. en 6.4.6.). Ook veel actuele, lokale kwesties kwamen tijdens de excursies in een ongedwongen sfeer aan de orde.

De eerste excursie vond plaats voor de gemeente **Helden** op 16 november 1991 (zie Jaarverslag 1991).

De gemeente **Meijel** maakte haar excursie op 27 juni 1992. De excursie richtte zich op de Kanaalzone (verbindingszone, planologie, beheer), het Zinkske (beheer door Meijelse vrijwilligers), het Molentje (natuurontwikkeling/-beheer), de Vossenbergh, Kalispeel en Amsloberg (bufferzones, natuurontwikkeling) en het Schepersberg Peelke (natuurwaarden in agrarisch gebied, planologie). Tijdens de excursie werd verder ingegaan op onze reactie op het nieuwe bestemmingsplan "Buitengebied".

Op woensdag 2 september 1992 vond de excursie plaats met de gemeente **Venray**. Na een inleidende diaserie werden in de vroege avond de Paardekop (Peelbeheer en grens "Verheven Peel"), het Defensiekanaal (verbindingszone, open fourageergebied) en de Heidse Peel (levend hoogveen, natuurontwikkeling) bezocht.

12 september 1992 was **Bakel** aan de beurt. Via de Koperen Peel (motorcross, weidevogelgebied) en de Bult (hoogveenreservaat, bufferzones), fietsten we langs het Vliegveld de Peel naar de Hutseberg, waar de

archeologie behandeld werd en gesproken werd over het beheer van de bos- en heideterreinen van de Stippelberg.

Op zaterdag 19 september 1992 trokken we met vertegenwoordigers van de gemeente Heythuysen de Peel in. We bekeken en bespraken de Noordervaart (waterscheiding, Vergroote Peel-visie), de Groote Moost (blauwgraslanden, natuurontwikkeling), en de Zoom-Visschensteert (natuurbeschermer, bufferzones, natuurontwikkeling).

De excursie met de raad van Nederweert op 24 september 1992 deed achtereenvolgens aan: de Noordervaart, de Groote Moost, de Zoom en de Banen (archeologie, palaeo-ecologie, herstelwerkzaamheden, crossterrein).

De gemeente Deurne fietste en wandelde op zaterdag 3 oktober 1992 met ons langs de Peelrandbreuk (breukentectoniek, kalkzandsteenfabriek), de Liesselse Peel (hoogveengroei in eeuwenoude boerenkuilen), het Molentje (wijnstakken, Maasterrasrand, natuurontwikkeling), het Zinkske (natuurbeschermer) en Helenaveen-Griendtsveen (Verheven Peel, hoeve Willem III).

4.3. Educatie

In 1992 werden de eerste aanzetten gemaakt om te komen tot een integraal educatie-programma. Besloten werd de "Vredepeel-benadering" (zie Jaarverslag 1991) als basis en raamwerk te nemen. In 1992 werd daarbij de prioriteit gelegd bij de "Verheven Peel"-visie.

In dat kader werden in 1992, met financiële steun van de Rotaryclub Quartier van Peellandt, een drietal expositiepanelen vervaardigd. Deze werden voor de eerste maal gepresenteerd tijdens de voorlichtingsbijeenkomst van de NUBL (Nadere Uitwerking Brabant Limburg) op 25 september 1992 in Deurne.

Verder werd een populaire versie van de "Verheven Peel"-visie in productie genomen, die op ons jubileum-symposium van 30 juni 1993 werd gepresenteerd.

Meegewerkt werd aan de film "Bloeiend Brabant" over natuur- en milieubeleid in Noord-Brabant, die door de Stichting Zuiderwind werd gemaakt. De film kende haar première op 13 maart 1992 in Den Bosch en werd ondermeer vertoond op de Nederlandse televisie (12 juni 1992) alsmede op de Wereld Milieu Conferentie 1992 van de Verenigde Naties in Rio de Janeiro.

Ook de TV-serie "Stortplaats" van de RVU/Educatieve Omroep besteedde aandacht aan de Peel-problematiek in de aflevering "Boeren" (13 juni 1992). Opnamen werden ondermeer gemaakt tijdens een bijeenkomst met JAPI, en bij de behandeling van een Hinderwetzaak bij de Raad van State.

Er werd een bijdrage geleverd aan het onderzoek naar het "bufferbeleid", dat door de Heidemij in opdracht van de Ministeries van LNV, VROM en V & W wordt uitgevoerd.

Hetzelfde onderwerp werd onderzocht door de Werkgroep Bufferbeleid van het Instituut voor Milieuvraagstukken van de Vrije Universiteit Amsterdam, die oo' ons consulteerde. In haar rapport "Bufferbeleid, mogelijkheden en moeilijkheden van instrumenten" (december 1992) werd dan ook uitgebreid aandacht besteed aan de ervaringen rond de Groote Peel.

4.4. Contacten met de pers

Er was veelvuldig contact met de pers, wat resulteerde in een groot aantal artikelen in dag- en weekbladen, zowel plaatselijke en regionale als landelijke. Niet altijd leidde dat tot correcte verslaglegging. Wegens veelvuldige onjuistheden werd contact opgenomen met de redactie van het Helmonds Dagblad met het verzoek meer aandacht te besteden aan een juiste berichtgeving.

Grotere artikelen over onze werkzaamheden verschenen ondermeer in de tijdschriften Intermediair, Milieudefensie, Platform, Milieu en Recht en Nederlandse Jurisprudentie.

Ook radio en tv werden bediend; regelmatig werd in uitzendingen van de lokale en regionale omroepen aandacht besteed aan het werk van de Werkgroep Behoud de Peel. Daarnaast "traden" wij ondermeer op in VARA's Vroege Vogels (over de glastuinbouwperikelen in Asten en over kraanvogels), het KRO-radioprogramma Echo (over verdroging), in VPRO's Het Gebouw (over geschiedenis, cultuur en natuurbehoud/beleid in de Peel), en het VPRO-programma Debat en Confrontatie (over natuurontwikkeling).

4.5. Eigen publicaties

In 1992 werd besloten om geen regelmatig verschijnend periodiek op te zetten, maar op onregelmatige basis brochures uit te brengen. Onze donateurs zullen deze publicaties gratis ontvangen. De eerste brochure was ons Jaarverslag 1991 dat in duizendvoud werd gedrukt en breed verspreid onder donateurs, alle gemeenteraadsleden in onze regio, andere overheden en belangstellenden.

Een andere brochure kwam in het verslagjaar in verregaande mate gereed. (De populaire versie van de "GEN-visie Zuidelijke Peelhorst" is inmiddels op 30 juni 1993 onder de naam "De Verheven Peel" uitgebracht.)

In 1992 verschenen ook een studierapport over het gebied rond de waterscheiding de Noordervaart (het "Vergroote Peel"-gebied, Van Seggelen 1992) en een tweetal artikelen over de Groote Peel-problematiek (Joosten 1992b, 1992c).

Eind 1992 werd de onderzoeksnota "Effecten van scheuren van grasland op de weidevogels van het Schepersberg Peelke (Gem. Meyel)" uitgebracht.

Verder werd een overzicht vervaardigd van de Hinderwetjurisprudentie uit de Peel (Joosten 1993), dat onder belangstellenden werd verspreid.

Het "Peelbericht", dat fungeert als uitnodiging voor vrijwilligers van het Peelbeheerswerk en daarnaast actuele Peel-informatie bevat, werd in de Peelwerkperiode maandelijks vervaardigd en rondgestuurd.



Zie verder blz. 52.

5. Hinderwet

5.1. Inleiding

Evenals voorgaande jaren, beperkten onze Hinderwetactiviteiten zich in 1992 voor het overgrote deel tot het handhaven van de status quo: het tegengaan van verslechtingen. Enkel om een toename van milieuschadelijke activiteiten te verhinderen, moesten nog 235 bezwaarschriften ingediend worden, waaronder 23 beroepschriften bij de Raad van State. Terugdringen van de milieu-overlast kwam dus ook in 1992 nog nauwelijks aan de orde. Wel werden op het eind van 1992 enkele wijzigingen aangebracht in ons beleid, om in de toekomst de ammoniakemissie te verminderen (zie par. 5.2.).

De werkwijze van de Werkgroep met betrekking tot de Hinderwet is uitgebreid geschetst in het Jaarverslag 1991. In de verslagperiode werd weer veel tijd besteed aan discussies over het Hinderweten ammoniakbeleid. Wij discussiëren er zoveel over, omdat wij ernaar streven een duidelijk en samenhangend beleid te voeren, waarbij het korte termijn beleid niet strijdig mag zijn met onze doelen op de lange termijn. Dat is soms best wel lastig, en soms voor de buitenwacht moeilijk te begrijpen. Ter illustratie een complex voorbeeld uit de praktijk van 1992: het geval Philipsen in Meijel.

Het geval Philipsen in Meijel.

J. Philipsen uit Meijel heeft een bedrijf (1) aan de Eerenbeemd (nabij de kom van Meijel) en een bedrijf (2) aan de Berg (200 m van de Groote Peel). Philipsen wil de emissie-rechten opkopen van bedrijf (3) van Van Kimmenade in Nederweert dat tegen de Groote Peel aan ligt. Er ligt nu het volgende voorstel van de kant van Philipsen:

Van bedrijf 3 gaat 300 kg ammoniak (emissie per jaar) naar bedrijf 2 aan de Berg. Deze 300 kg komt dan dus een kleine 200 m verder van de Peel te liggen. Bovendien wordt bij bedrijf 1 aan de Eerenbeemd 350 kg ammoniak ingeleverd, omdat Meijel het bedrijf nabij de bebouwde kom gesaneerd wil zien. Daardoor neemt de achtergronddepositie af. Ander voordeel: er blijft rundvee en weiland rond de Peel, wat minder slecht is dan mais. Nadeel: de plek waar het naar toe gaat (2) ligt dicht bij de Peel en zou daarom, evenals bedrijf 3 gesaneerd moeten worden. Aan de Berg is thans een Algemene Maatregel van Bestuur voor melk-koeien en jongvee van kracht. Als de transactie doorgaat, zal er ten zuiden van de bestaande stal (van de Peel af) een stal worden bijgebouwd voor werktuigen en jongvee. De werktuigenloods zal ook gebouwd kunnen worden als we bezwaar blijven maken, want daar is geen Hinderwet-vergunning voor nodig. De openheid wordt niet aangetast vanwege de ligging tussen de bestaande stal en de kas van Bouten. Wel neemt de hoeveelheid verhard oppervlak toe, met enige negatieve hydrologische consequenties voor de Groote Peel. Er wordt

ook een woonhuis gebouwd, ten zuiden van de nieuwe stal, tegen de kas. Philipsen heeft al geprobeerd zijn stal en grond (bedrijf 2) te verkopen aan het Ministerie (voor relatief weinig geld). Het Ministerie van LNV had daarvoor thans geen interesse. Bij de vaststelling van de relatielengebieden heeft de georganiseerde landbouw ervoor geijverd dat zo min mogelijk reservaatgebied rond de Groote Peel komt te liggen. Daardoor ligt Philipsen thans niet in reservaatgebied en heeft de staat er geen aankoopplicht.

De kans is daarom niet groot, dat het Ministerie van LNV Philipsen aan de Berg snel zal opkopen. Als we het ingediende bezwaar tegen bedrijf 2 intrekken, wordt de aankoop van bedrijf 3 echter mogelijk versneld.

Philipsen heeft een huurcontract met Van Kimmenade afgesloten om daar het jongvee te kunnen stallen als de transactie (aankoop van in totaal 380 kg ammoniak) niet doorgaat. Hij zegt dat aankoop van Van Kimmenade door de Staat er daarom voorlopig niet in zit. Van Kimmenade heeft echter voor zijn bedrijf een vergunning ex art. 12 Natuurbeschermingswet (NB-wet) aangevraagd bij het Ministerie van LNV. De Natuurbeschermingsraad adviseerde, vanwege de ontoelaatbare schade die het bedrijf toebrengt aan de Groote Peel, de vergunning te weigeren. Daarbij dient, aldus de Raad "wel recht gedaan te worden aan het (financiële) belang van de heer van Kimmenade". De NB-raad adviseert het Ministerie dan ook het bedrijf op korte termijn aan te kopen.

Het Waterschap heeft plannen om het gebied rond bedrijf 2 te vernat-ten. Voor de realisering van de verbindingzone Groote Peel - Verheven Peel komen bovendien binnenkort waarschijnlijk extra hectares voor aankoop beschikbaar. Philipsen wil net in deze zone meer activiteiten gaan ontplooiën.

Al deze zaken overziend, besluiten we ons bezwaar tegen het nieuwe bedrijf 2 te handhaven, omdat we geen nieuwe bedrijven willen op zo korte afstand van de Peel, ook al zou daarmee een ander oud bedrijf versneld worden gesaneerd. Naast de Hinderwet zullen we daartoe ook de Natuurbeschermingswet gebruiken. Daarnaast schrijven we een brief aan het Ministerie van LNV (Den Haag) met het verzoek om Philipsen alsnog uit te kopen. Eventueel organiseren we daartoe extra druk vanuit de Tweede Kamer.

Het grootste deel van onze bezwaren in 1992 betrof de toename van de ammoniak-uitstoot (emissie) door intensieve veehouderijen. Hinderwet-zaken werden echter ook in toenemende mate aangespannen tegen milieu-schade door uitbreiding en nieuwvestiging van glastuinbouw.

5.2. Het Hinderwet- en ammoniakbeleid van de Werkgroep

De achtergronddepositie van ammoniak in de Peel bedraagt momenteel 5000 mol potentieel zuur per hectare per jaar. Het Nederlandse over-

heidsbeleid is erop gericht in het jaar 2000 de ammoniakuitstoot in Nederland met 70 % verminderd te hebben ten opzichte van 1980.

Vele wetenschappelijke onderzoeken hebben aangetoond dat al schade aan de Peelvegetaties wordt toegebracht bij een depositie van 400-700 mol. Dezelfde waarden zijn in het Nationaal Milieubeleids Plan (NMP) en in het NMP-plus overgenomen als uiteindelijke streefwaarden. Deze waarden moeten dan ook een belangrijke rol spelen bij de Hinderwet-procedures.

Een veehouderijbedrijf dat ammoniak uitstoot, brengt daardoor schade toe aan de natuur van de Peel. De Hinderwet (sedert maart 1993 de Wet Milieubeheer) is bij uitstek een instrument om de directe schade, die een individueel bedrijf veroorzaakt, te beperken.

De doelstelling van ons beleid op lange termijn is en blijft een zodanige **reductie** van de ammoniakdepositie op de Peel, dat de kenmerkende flora en fauna geen schade meer ondervindt. De ammoniakdepositie betreft hier zowel de achtergronddepositie als ook de depositie uit aanwijsbare, plaatselijke bronnen.

De werkgroep heeft zich tot 1992, met de Hinderwet in de hand, bezig gehouden met het **voorkomen van uitbreiding** van de ammoniakemissie in de veehouderij (stand-still principe). Helaas laat de nieuwe Richtlijn Ammoniak en Veehouderij (maart 1991) nog steeds uitbreidingen toe. Daarom blijven wij bezwaar maken tegen alle uitbreidingen. Ook al "onze" gemeenten volgen eenzelfde stand-stillbeleid (zij het niet altijd even consequent). Nu de stand-still situatie daarmee langzamerhand bereikt is, is het tijd geworden om ons korte-termijn-beleid bij te stellen, teneinde dichterbij onze uiteindelijke doelstelling te komen. In plaats van "geen uitbreiding" moet "terugdringing" van de ammoniak-emissie nagestreefd worden. Temeer daar er thans steeds meer technische middelen komen, die dit mogelijk maken (bv. emissie-arme stallen).

Eind 1992 hebben wij dan ook ons **Hinderwetbeleid enigszins gewijzigd**. Enerzijds gaat het daarbij om een versoepeling, anderszijds ook om een aanscherping (en het wordt wat ingewikkelder...).

Ons nieuwe Hinderwetbeleid met betrekking tot ammoniak bestaat uit het volgende.

- 1 Op de jaren 1990 en later passen we de "driejaren-periode" niet meer toe. Een vergunning komt volgens de Hinderwet te vervallen voor het aantal dieren dat gedurende drie jaar niet in de stal aanwezig is geweest. Met het niet langer toepassen van deze regel willen wij het mogelijk maken, dat boeren ook **minder** dieren kunnen houden, als ze dat willen, zonder dat daarmee hun vergunning vervalt.
- 2 Legalisaties van illegale situaties zijn voor ons niet meer acceptabel, omdat er inmiddels voldoende gelegenheid is geweest om een passende vergunning aan te vragen. Dit is overigens ook al het beleid van de gemeenten Bakel, Deurne en Asten.
- 3 We laten overplaatsing van aantallen dieren van het ene bedrijf naar het andere alleen nog maar toe, als de ammoniak-uitstoot op het

ontvangende bedrijf niet toeneemt. Bovendien dienen de bijbehorende uitstoot-rechten van het "aanleverende" bedrijf te vervallen. Dit leidt tot een vermindering van de regionale achtergronddepositie van ammoniak.

Als een groot bedrijf echter wordt verplaatst naar een klein bedrijf, mag de uitstoot van het kleine bedrijf net zo groot worden als die van het grote eerst, als de afstand van het nieuwe grote bedrijf tot de Peel niet kleiner wordt dan die van het oude grote bedrijf eerst. Zodoende wordt een verplaatsing "van de Peel af" gestimuleerd en wordt de directe schade vanuit een inrichting op Peelrestanten verminderd.

Zulk beleid, dat ook voorgestaan wordt door de provincie Noord-Brabant (Leidraad Veehouderij en Milieu) en de NCB-Peelwerkgroep, is met de "groen-label-stallen" mogelijk.

De nieuwe werkwijze houdt dus in, dat de Werkgroep in de regel alleen bezwaar zal blijven maken, wanneer de uitstoot uit een bedrijf toeneemt.

Probleemgevallen zijn de bedrijven, die met hun nieuwe vergunning een neerslag op de Peelreservaten blijven veroorzaken van meer dan 600 mol (ongeveer 10 kg) ammoniak per hectare per jaar. Deze blijven, onafhankelijk van de achtergronddepositie, de Peel veel schade toebrengen. Zulke bedrijven zouden extra ammoniak-beperkende systemen moeten toepassen, of verplaatst moeten worden van de Peel af. Het betreft hier overigens slechts enkele bedrijven, die heel dicht bij de Peel liggen. Bij de aanneming van ons nieuwe Hinderwetbeleid werd besloten wel bezwaar te maken tegen verlening van zo'n nieuwe vergunning, maar voorlopig niet om intrekking van de bestaande vergunningen van deze bedrijven te vragen. Mocht hiertoe in de toekomst overgegaan worden, dan zullen wij ons sterk maken voor een passende schadevergoeding.

Ons nieuwe Hinderwetbeleid werd "ter informatie" naar de milieufdelingen van de tien Peelgemeenten gestuurd. Wij hebben de gemeentebesturen om commentaar gevraagd en verzocht ons nieuwe ammoniakbeleid over te nemen. Reacties op deze verzoeken kwamen in 1992 nog niet binnen.

De Hinderwet werd door ons ook gebruikt om nieuwvestiging, uitbreiding en legalisering van **kassen** tegen te gaan in de hydrologische bufferzones rondom de Peelrestanten. Voor het gebied Deurnese Peel/Mariapeel is deze begrenzing reeds aangegeven in de brochure "De Verheven Peel" (juni 1993). Voor de Vergroote Peel wordt voorlopig een 2 km-zone rondom de natuurgebieden aangehouden.

Milieuschadelijke aspecten van glastuinbouw kunnen ondermeer zijn: onttrekking van grondwater, verminderde regenwaterinzijging, aantasting van de landschappelijke openheid en van fourageergebieden, uitstoot van bestrijdingsmiddelen en assimilatieverlichting.

Samenhangend met onze lange termijn-visies werd besloten tegen te gaan dat binnen de door ons voorgestelde "**saneringsgebieden**" nog grote

investeringen gedaan worden. Vernieuwbouw van bestaande bedrijfsgebouwen in gebieden, waar wij de bedrijven uiteindelijk weg willen hebben (bijv. het voorgestelde wildernisgebied in de Verheven Peel) zal dus door ons in de toekomst aangevochten worden. De Hinderwet stelt namelijk dat ook rekening gehouden moet worden met toekomstige ontwikkelingen.

Aan de Ministers van LNV en VROM werd gevraagd voor dergelijke bedrijven saneringsgelden beschikbaar te stellen.

5.3. De stand van zaken in getallen

In tabel 2 zien we een overzicht van de Hinderwetbezwaarschriften over de afgelopen 11 jaar. Bij het lezen hiervan moet in het achterhoofd gehouden worden, dat de hele Hinderwetprocedure meerdere jaren in beslag neemt. De zaken die in 1992 bijvoorbeeld door de Raad van State behandeld zijn, zijn al enkele jaren geleden aangespannen. De lange procedures verklaren ook waarom de cijfers binnen één jaar onderling niet altijd "kloppend" zijn.

jaar	82-85	86	87	88	89	90	91	92	totaal	
Bakel			5	4	23	23	8	10	73	aanvr
				1	12	7	3	1	24	ontw
				3	9	8	1	1	22	besch
Deurne	10	1	3	5	19	32	46	26	142	aanvr
	1				6	10	12	7	36	ontw
	3			1	6	6	8	6	30	besch
Asten	3	1	9	7	15	18	10	17	80	aanvr
		2				6	1	8	17	ontw
		2	1			4	5	5	17	besch
Venray		3	6	22	6	40	29	9	115	aanvr
		2		11	2	7	4	1	27	ontw
		2		8	2	4	7	1	24	besch
Horst	4	1	1	12	24	25	26	22	115	aanvr
					8	10	2	9	29	ontw
					5	9	2	1	17	besch
Sevenum				1	16	27	14	17	75	aanvr
					10	11	1	1	23	ontw
					6	8	3		17	besch

jaar	82-85	86	87	88	89	90	91	92	totaal	
Helden			5	17	31	21	17	29	120	aanvr
			1	7	14	6	2	4	34	ontw
				5	16	4	2	4	31	besch
Meijel	2		3	4	8	10	14	5	46	aanvr
					1	1			2	ontw
						1			1	besch
Heythuysen				4	5	6	5	18	38	aanvr
					3	4		9	16	ontw
					2	4		5	11	besch
Nederweert			3	16	17	16	29	17	98	aanvr
				5	4	8	4	2	23	ontw
				3	5	4	1		13	besch
TOTAAL	23	14	37	136	275	340	256	235	1316	
RvS	3	4	1	20	51	52	29	23	183	

Tabel 2: Totaal-overzicht Hinderwetbezwaarschriften per gemeente per jaar (situatie 31 december 1992) en per type bezwaarschrift (aanvr=bezwaar tegen aanvraag, ontw=bezwaar tegen ontwerp-beschikking, besch=beroep tegen beschikking).

Naar schatting hebben wij in de afgelopen jaren ruim drieduizend aanvragen om een nieuwe of gewijzigde Hinderwetvergunning doorge-licht. In ruim 900 gevallen waren wij genooddaakt bezwaar te maken.

Van de 914 aangespannen procedures hebben we er tot nu toe 628 "gewonnen", waarvan 135 na beroep bij de Raad van State. Dit betekent, dat er géén toename van schadelijke activiteiten plaatsvindt. "Verloren" (wel een toename) hebben we per 31 december 1992 49 procedures. Daarvan verloren we 8 procedures door "eigen schuld", omdat wij bijvoorbeeld te laat waren met het indienen van een bezwaarschrift. 12 Zaken "verloren" we in 1992, omdat de betrokken agrariërs een beroep deden op de Algemene Maatregel van Bestuur Rundveehouderij. Dit maakt het voor ons onmogelijk om de uitbreidingen verder aan te vechten via de Hinderwet. Enkele van zulke AMvB-gevallen zullen wij in de toekomst via de Natuurbeschermingswet aanpakken.

28 zaken hebben we tot nu toe op inhoudelijke gronden verloren, waarvan 19 in 1992. Het ging daarbij om "oude versus nieuwe emis-siefactoren", "legalisatie-zaken" en om "driejaren-perioden" in gemeenten die dit niet controleren (zie par. 5.5.).

Niet alle "verloren" zaken hoeven tot een reële uitbreiding te leiden: zo hebben we een zaak, die we via de Hinderwetprocedure verloren hebben, inmiddels via een civielrechtelijke procedure gewonnen (de zaak Kuunders in Deurne, zie par. 5.6.). Ook de weg via de Natuurbeschermingswet staat in een aantal gevallen nog open. Met die laatste mogelijkheid zijn we in 1992 reeds op bescheiden schaal aangevallen. Op 31 december 1992 hadden we nog 35 procedures in behandeling bij de Raad van State, tegen 82 procedures op 31 december 1991. Dus om kort te gaan:

Totaal per 31-12-1992:

* aantal aangespannen procedures:	914
* daarvan "gewonnen":	628
* daarvan "verloren":	49
* nog in procedure	237
(waarvan bij de Raad van State: 35)	

Uit het overzicht blijkt duidelijk, dat de toename van de ammoniak-uitstoot over zijn hoogtepunt heen is (het werd ook wel tijd...). Het aantal bezwaar- en beroepschriften nam vergeleken met de vorige twee jaren af ondanks intensievere controle en iets scherpere criteria onzer zijds.

Het aantal bij de Raad van State aangespannen zaken daalde flink.

5.4. De "smeerlappen-top-tien-1992"

Een aantal jaren al presenteren wij een top-tien, uitsluitend gebaseerd op de Hinderwetberoepszaken die wij in dat jaar hebben moeten voeren: de zogenaamde "smeerlappen-top-tien". De reacties daarop zijn altijd verdeeld: de gemeenten, die "laag" eindigen lopen er soms uitdrukkelijk mee te koop, dat zelfs de Werkgroep Behoud de Peel hen een goed milieubeleid toedicht. De "smeerlap-van-het-jaar" verwijst meestal verontwaardigd naar het feit, dat voor de top-tien maar een heel klein deel van het totale gemeentelijke milieubeleid wordt bekeken.

Ook wij zijn van mening, dat er op deze aanpak van alles af te dingen valt. Toch durven we ook voor 1992 een top-tien samen te stellen, omdat er wel degelijk trends waar te nemen zijn. Natuurlijk zou je de hoeveelheid beroepszaken moeten corrigeren voor de oppervlakte van de gemeente. Een kleine gemeente, zoals Meijel, krijgt nu eenmaal minder aanvragen en gaat daarom ook minder makkelijk in de fout. Een gemeente als Deurne heeft een grote randlengte met de Peelreservaten, zodat daar meer problemen zouden kunnen ontstaan met bijvoorbeeld tuinbouwvestigingen.

Maar in de praktijk blijkt, dat de rangschikking in de top-tien voor een belangrijk deel zinvol verklaard kan worden door verschillen in het Hinderwetbeleid van de gemeenten.

De "tabel 10 van gemeenten inzake de Hinderwet-beroepszaken" ziet er voor 1989, 1990, 1991 en 1992 als volgt uit (1.= de meeste beroepszaken, 10.= de minste beroepszaken):

1989	1990	1991	1992
1. Helden	1. Horst	1. Deurne	1. Deurne
2. Bakel	2. Bakel	2. Venray	2. Asten
3. Sevenum	2. Sevenum	3. Asten	2. Heythuysen
4. Deurne	4. Helden	4. Sevenum	4. Helden
5. Horst	4. Deurne	5. Horst	5. Horst
6. Nederweert	4. Venray	5. Helden	5. Venray
7. Venray	4. Heythuysen	7. Bakel	5. Bakel
8. Heythuysen	4. Nederweert	7. Nederweert	8. Nederweert
9. Meyel	4. Asten	9. Heythuysen	8. Sevenum
9. Asten	10. Meijel	9. Meijel	8. Meijel

In het Jaarverslag over 1991 hadden we al geconstateerd, dat in 1990/1991 sterke veranderingen in de volgorde zijn opgetreden. De van oudsher "schonere" gemeenten werden in die periode ingehaald door oorspronkelijk "vuilere" gemeenten, die in hun nieuw beleid (terecht!) verdergaan dan de gemeenten die hun beleid jaren geleden hebben vastgelegd.

Evenals in 1991 heeft de gemeente **Deurne** haar "toppositie" over 1992 te wijten aan het feit, dat zij nog steeds illegale (delen van) bedrijven legaliseerde, waar door een toename van de legale ammoniak-emissie optrad. De eerste van die legalisatiezaken hebben we bij de Raad van State verloren. Maar recentelijk blijkt de Raad ons gelijk te geven. De gemeente **Asten** weigert (evenals Nederweert, Helden en Heythuysen) nog steeds te controleren welk deel van een bestaande vergunning nog rechtsgeldig is bij het aanvragen van een nieuwe. Daarmee worden klakkeloos vervallen delen van vergunningen opnieuw gelegaliseerd.

De hoge positie van **Heythuysen** springt in het oog. Opvallend is hier dit jaar ook het relatief hoge aantal aanvragen en ontwerp-beschikkingen, waartegen wij bezwaar hebben moeten maken. Het lijkt erop, dat in deze gemeente de uitvoering van de Hinderwet in een stroomversnelling komt. En blijkbaar weet de gemeente daar nog niet echt goed raad mee.

Helaas zet de vooruitgang in het beleid van **Helden**, zoals die zich de laatste jaren aftekende, zich niet voort en blijft die gemeente in de "smerigste" helft hangen.

Tegen de gemeenten **Horst**, **Venray** en **Bakel** hoefde in 1992 elk maar één beroepsschrift ingediend te worden. Bakel en Venray hebben hun Hinderwetbeleid redelijk op orde. In Horst daarentegen gebeurt niet zoveel: noch in beleidsontwikkeling, noch in de afhandeling van Hinderwetprocedures. Zijn relatief "zuivere" positie dankt Horst dan ook meer aan het achterwege blijven van activiteiten, dan aan een voortvarend beleid.

Nederweert en Meijel hielden (ook) dit jaar een schone lei. Van Meijel zijn we al jaren niet anders gewend. Ook Nederweert bevindt zich al enkele jaren zeer nabij een "zuivere lijn". Hoewel de gemeente de "3 jaren-regel" niet toepast, hoeven we nauwelijks beroepszaken aan te spannen, omdat de Nederweertse boeren, na overleg met ons, zelf hun aanvraag in de goede richting bijstellen. (Terugkomend op de subsidie-debatten (par. 3.1.): de geuite bezwaren begrijpen wij niet. In 1991 en 1992 hebben wij nou bene één Nederweerts beroepschrift ingediend!) Maar de grootste verrassing van dit jaar is wel **Sevenum**, dat tot nu toe in de hoogste regionen van de top-tien vertoefde en in 1992, mede dankzij een beleidswijziging, echt schone handen wist te houden. Hulde!

5.5. De recente ontwikkelingen op Hinderwet-vlak

Voor bedrijven die alleen rundvee houden is in de meeste gevallen geen Hinderwetvergunning meer nodig. Zulke bedrijven kunnen veelal volstaan met een "melding" in het kader van de **Algemene Maatregel van Bestuur Rundveehoudcrij**. Dit betekent echter in de praktijk, dat rundvee anders behandeld wordt dan varkens en kippen. Rundveebedrijven kunnen nog wel uitbreiden, terwijl eenzelfde uitbreiding bij varkens verboden is.

Duidelijk is dat elke toename van de ammoniak-emissie schadelijk is voor de Peel. De Peelvegetaties voelen geen verschil tussen ammoniak van koeien en die van varkens of kippen. Een rundveebedrijf hoeft misschien dan wel geen Hinderwetvergunning meer te hebben, maar een art. 12- vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet blijft wel degelijk noodzakelijk. We hebben de Staatssecretaris van LNV hierop attent gemaakt. En vervolgens hebben we er uit die hoek niks meer van gehoord...

Inmiddels zijn we zelf wel begonnen de Natuurbeschermingswet in "Hinderwet-zaken" breder toe te passen. En het Ministerie volgt, schoorvoetend...

Naast de vele zaken bij de Raad van State (RvS), die we wonnen, kenden wij in 1992 ook een belangrijk aantal verloren zaken. Het ging bij de RvS-uitspraken ondermeer om de volgende categorieën:

- * Een achttal zaken in Helden, Horst en Sevenum wonnen we omdat de Raad van State oordeelde, dat de gemeenten onvoldoende hadden gemotiveerd waarom de uitbreiding onschadelijk was.
- * In Deurne en Nederweert verloren we een achttal legalisatiezaken. De gemeenten stelden, dat deze illegale bedrijven verder dan 500 m van een gevoelig gebied af liggen en dat ze daarom gelegaliseerd kunnen worden. De handelwijze van de gemeenten en de uitspraken van de Raad van State zijn volkomen in strijd met alle RvS-beroepen die we gewonnen hebben waarbij gemeenten vergunning verleenden aan een nieuw bedrijf of een uitbreiding buiten de 500 m zone (zie vorig punt).

Een afdoende motivering voor haar vreemde besluiten gaf de Raad van State niet. Wel gaf de Raad ons gelijk in een geval in Heythuysen waar een bedrijf binnen de 500 m zone gelegaliseerd was. Soms snappen wij er ook niks meer van...

Zulke verscheidenheid in uitspraken leidt ertoe, dat binnen de Werkgroep de Raad van State wel eens aangeduid wordt met "de Raad van het Avontuur".

- * In Deurne verloren we een beroep tegen een kas (J. Philipsen, Helena-veen). De Raad van State oordeelde, dat ons bezwaar tegen aantasting van de "landschappelijke openheid" primair via de planologie geregeld dient te worden. Als er in de kas namelijk geen Hinderwetplichtige activiteiten zouden worden verricht, zouden alleen de planologische regels gelden. De openheid wordt, aldus de Raad, in het onderhavige geval niet sterk aangetast vanwege de nabijheid van andere bedrijven. Ook de verlaging van de grondwaterstand in de Peel achtte de Raad in dit geval niet zodanig, dat de vergunning geweigerd had moeten worden.
- * De uitspraak in het bovenstaande geval is geheel tegengesteld aan de Hinderwetuitspraak van de Kroon in het geval van de bouw van een kas aan de Grashoekseweg in Deurne/Helden (Maatschap Van Neerven). De Kroon achtte daar de kas onaanvaardbaar vanwege de aantasting van de landschappelijke openheid, de nadelige gevolgen op de hydrologie van de nabijgelegen natuurgebieden Mariapeel en Deurnese Peel, de strijdigheid met de beoogde basisbescherming in het Natuurbeleidsplan (natuurontwikkelingsgebied), en de aantasting van het leefgebied en de migratiemogelijkheden van de das.
- * In Helden, Bakel en Venray verloren we een drietal zaken, waarbij de gemeenten gebruik maakten van achterhaalde emissiecijfers. Ondanks het feit, dat we feitelijk gelijk hadden (zoals inmiddels aangetoond was in de nieuwe Richtlijn Ammoniak en Veehouderij 1991), kregen we het niet!
- * Twee beroepen tegen gemeenten die weigeren de 3-jaren-perioden te controleren (Asten, Nederweert) verloren we in 1992. De Raad van State stelde, dat wij onze stelling, dat het bedrijf (gedeeltelijk) gedurende drie jaar buiten werking is geweest moeten onderbouwen "met -een begin van- bewijs". Dat konden we vanzelfsprekend niet, omdat we geen controlemogelijkheden hebben. Wij vinden dat de uitvoerende instantie, i.c. de gemeente, dient te controleren óf en voor welk deel een oude vergunning nog geldig is, in plaats van de geldigheid maar klakkeloos aan te nemen! Uit gedetailleerd onderzoek in Deurne en Venray weten wij inmiddels, dat in 50% van de gevallen de vergunningen inderdaad (gedeeltelijk) vervallen zijn (Bartels 1993). Wij zullen in volgende RvS-zaken de nieuwe onderzoeksgegevens dienaangaande inbrengen!

Een nieuw aspect van de Hinderwet dat in 1992 aan de orde kwam, was de kwestie van het "emitterend oppervlak". De laatste tijd worden meer

en meer stallen uitgebreid omdat het welzijn van de dieren dit vraagt. Het aantal dieren in de stallen neemt daarbij niet toe. Wel neemt het verdampend oppervlak toe waardoor een toename van de uitstoot van ammoniak plaatsvindt.

In de gevallen waarbij meteen duidelijk is dat de stal (zonder ammoniakbeperkende maatregelen) groter wordt bij een gelijk blijvend aantal dieren, maken we bezwaar. In zo'n geval neemt de ammoniakuitstoot overduidelijk toe. Het is niet zo, dat we de dieren geen "menswaardige" ruimte gunnen. Maar wij vinden dat de Peel niet de dupe hoeft te worden van het feit, dat in het verleden de boeren hun dieren op een te kleine oppervlakte gehouden hebben!

Het achterwege blijven van een mestverplaatsingsbesluit leidde tot een interessant verzoek. Hendrix Veevoeders benaderde ons met de vraag mee te willen werken aan een **mestverplaatsingsconstructie**. De bedoeling was, dat wij, als natuurbeschermingsorganisatie, bedrijven aan de rand van de Peel zouden opkopen en die vervolgens zouden verplaatsen inclusief de mestquota. De bedrijven zouden na verplaatsing dan door ons weer moeten worden verkocht. Hendrix bood aan voor de centen te zorgen. We besloten ons niet in te laten met deze voor ons ondoorzichtige koe(mest)handel. Hendrix moet de deal maar met Hans Alders aangaan.

Bij de **Provincie Limburg** werd een reactie ingediend op de startnotities voor de Milieu Effect Rapportage voor de mestverwerkingsfabrieken van Scarabee Waste Conversion in Nederweert en Venray.

In de gemeente **Asten** speelde de zaak Van Lith verder. Zoals bekend oordeelde de Raad van State in 1989 dat 60.000 tot dan toe illegaal gehouden kippen niet gelegaliseerd konden worden. Ondanks het feit, dat de stallen bijna midden in de Groote Peel liggen en ondanks de uitspraak van de Raad van State, bleef het illegale deel in bedrijf. Bij de gemeente drongen wij erop aan om aan de illegale situatie een eind te maken. Wij wezen daarbij op de gelden die de Rijksoverheid beschikbaar heeft gesteld om zulke bedrijven te saneren. Volgens de gemeente Asten was er echter geen geld om Van Lith uit te kopen. (Dit is wel heel vreemd omdat Minister Alders in de Tweede Kamer expliciet de Peel genoemd heeft als gebied waar sanering mogelijk is. En als er één bedrijf in de Peel voor sanering in het kader van de ammoniakproblematiek in aanmerking komt, is het wel Van Lith. Misschien toch beter je best doen, gemeente?)

De gemeente wilde echter niet tot sluiting overgaan omdat Van Lith inmiddels een vergunning had aangevraagd voor een nieuw stalsysteem, waardoor de emissie van 100.000 kippen lager wordt dan die van zijn 40.000 legale kippen nu. Wij gingen tegen die weigering in beroep bij de Raad van State, omdat de depositie op de Peel onaanvaardbaar hoog blijft. De gemeente verleende de gevraagde vergunning vervolgens tijdelijk voor een periode van 5 jaar.

We besloten de procedure tot sluiting van het illegale deel van het bedrijf en intrekking van zijn overige Hinderwetvergunning voort te zetten.

In dat kader werd ook aan de Staatssecretaris van LNV gevraagd aan te geven welke instrumenten en middelen beschikbaar zijn voor het verplaatsen c.q. saneren van veehouderijen in de Peelregio en in de Ecologische Hoofdstructuur (de EHS uit het nationaal Natuurbeleidsplan). De Staatssecretaris antwoordde daarop met een opsomming van Relatienota, Landinrichting, Bestrijdingsplan Verzuring en Plan beperking ammoniëmissie, Structuurschema Groene Ruimte enz. Een hoop plannen maar een toelichting op welke wijze de genoemde instrumenten in de concrete praktijk ingezet kunnen en zullen worden, ontbrak weer eens, ...zoals gewoonlijk.

Aan de gemeente **Deurne** werd verzocht het illegale gedeelte van de kas van Van de Mortel aan de Soemeersingel te sluiten. Daar is tot nu toe niet door de gemeente op gereageerd.

In **Helden** wonnen de buurtbewoners en wij het schorsingsverzoek tegen de bouw van een kas in de Kievit door P. Maessen. De Raad van State honoreerde het schorsingsverzoek omdat de openheid wordt aangetast en het nog niet zeker is dat de Hinderwetvergunning verleend zal kunnen worden.

In **Meijel** besloten we ermee in te stemmen, dat een tweetal illegale kassen een tijdelijke vergunning zouden mogen krijgen om de bedrijven voort te zetten totdat de tuinders met pensioen gaan. We stelden de gemeente voor accoord te gaan met een tijdelijke legalisatie mits de vergunning vervalt op het moment dat de vergunninghouder ermee ophoudt. Dus geen vergunning die gebonden is aan de inrichting. De maximum-termijn die we hiervoor toestaan is 10 jaar.

De gemeente **Heythuysen** bracht een beleidsnotitie 'Toepassing Hinderwet op veehouderijen' uit. De gemeente legde een aantal goede uitgangspunten vast: het hanteren van een stand still-beginsel en het (voorlopig) niet toestaan van verplaatsing naar de gemeente toe. De gemeente besloot echter het legaliseren van illegale bedrijven "van geval tot geval" (geen regels leidt tot willekeur!) te bekijken, en de 3-jaren periode niet toe te passen. (Inmiddels is de gemeente echter wel overgegaan tot het hanteren van de 3-jaren-periode, zij het nog niet correct.)

De boer uit Nederweert.

Er was eens een boer uit Nederweert met een varkensstal. Deze stal liet hij 3 jaar en 3 maanden leeg staan. Vervolgens klopte de boer bij het gemeentehuis aan en vroeg of hij toch een nieuwe Hinderwet-vergunning zou kunnen krijgen. De meeste ambtenaren genoten op dat moment van hun vakantie, zodat de boer bij de waarnemer van de waarnemer van de Hinderwet-ambtenaar terecht kwam. Deze ambtenaar was zeer begaan met het lot van de boer en zei dat er wel een

mouw aan te passen zou zijn. Dolgelukkig vroeg de boer een vergunning aan. De gemeente wil hem die verlenen op grond van de toezeggingen van de ambtenaar. Helaas loopt het voor de boer slecht af omdat wij aan onwettige uitspraken geen boodschap hebben en bezwaar maakten.

5.6. De zaak "Kuunders", Deurne

Hoe ging het verder met de zaak "Kuunders" in Deurne, waarover we in het Jaarverslag 1991 uitgebreid hebben bericht?

Zoals bekend hadden we de Hinderwetprocedures, die we vanaf 1984 tegen de bouw van een nieuwe stal vlakbij het Peelrestant de Bult gevoerd hadden, tegen het einde van 1990 verloren. Naast de Hinderwetprocedures hadden we echter nog enkele andere ijzers in het vuur: de Natuurbeschermingswet en de civielrechtelijke procedures.

Na jarenlang getreuzel had het Ministerie van Landbouw op 29 januari 1991, toen de bouw van de stal inmiddels was voltooid, Kuunders eindelijk op de hoogte gesteld van het feit, dat hij een art. 12-vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet nodig had. In ons Jaarverslag 1991 schreven wij daarover: De Minister "heeft zich daarmee (en gezien de AROB-zaak van 23 oktober 1990 bewust) in een situatie gemanoeuvreerd, die alleen maar negatief kan aflopen: oftewel de stal wordt gehandhaafd ten koste van de natuurwaarden in de Peel, oftewel de stal wordt gesloten en de boer gaat failliet, oftewel de stal wordt gesloten en de samenleving (i.c. het Ministerie van LNV?) moet de boer een aanzienlijke schadevergoeding betalen."

Toen eind 1990 bleek, dat via de Hinderwet de bouw van de betreffende varkensstal niet tegengehouden kon worden en bovendien bleek, dat ook de Minister van Landbouw geen aanstalten maakte om snel via de Natuurbeschermingswet op te treden, werd besloten een kort geding tegen Kuunders aan te spannen. Het kort geding verloren we. In hoger beroep bij het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch werden wij eind 1991 echter in het gelijk gesteld. Het Gerechtshof verbood Kuunders de varkensmesterij in werking te hebben. Een dwangsom werd opgelegd van fl. 5000,- voor elke dag dat het verbod werd overtreden, tot een maximum van fl. 1.000.000,-.

Kuunders ging daarop in cassatie bij de Hoge Raad en deed een aanvraag voor een art. 12-vergunning. In afwachting van de uitspraak in cassatie besloten wij nog geen gebruik te maken van het arrest van het Gerechtshof.

De Natuurbeschermingsraad bracht op 28 september 1992 een advies uit over de aangevraagde art. 12-vergunning. De Staatssecretaris werd verweten niet adequaat te hebben gehandeld. De Minister wist dat de stal schadelijk zou zijn voor de natuurwaarden. Ten onrechte waren er verwachtingen gewekt richting Kuunders dat de vergunning er wel zou komen. Maar ook Kuunders zelf had een risico genomen, aldus de NB-

Raad. De Raad was van oordeel dat de vergunning geweigerd moest worden. De Minister zou Kuunders tegelijkertijd een concreet voorstel voor genoegdoening moeten doen. De stal zou gesloten moeten worden en het bedrijf verplaatst naar een locatie waar geen schade zal worden toegebracht aan het beschermd natuurmonument.

Daarop besloot de Staatssecretaris de gevraagde art. 12-vergunning te weigeren met het gelijktijdige aanbod Kuunders financieel te steunen bij het verplaatsen van zijn bedrijf!

Op 18 december 1992 kwam de uitspraak van de Hoge Raad in cassatie: Kuunders verloor.

Daarop stelde Kuunders een schorsingsverzoek in plus een verzoek om voorlopige voorziening tegen de weigering van het Ministerie van LNV om hem de art. 12-vergunning te verlenen. Op 14 januari 1993 deed de Raad van State uitspraak: het schorsingsverzoek werd verworpen. Kuunders moest de stal sluiten. En op maandag 8 maart 1993 was de stal leeg....

En hoe is de situatie nu?

Wij hebben na ruim 8 jaar de zaak gewonnen. We hebben er nooit doekjes om gewonden, dat die stal er niet mocht komen en dat wij alle mogelijke wettelijke paden zouden bewandelen om te verhinderen, dat de stal gebouwd en gebruikt zou worden.

En we hebben een mooi stuk jurisprudentie gemaakt, dat wel.

Maar we hebben ook moeten zien, hoe door het bewust nalatig gedrag van de Minister van Landbouw Natuurbeheer en Visserij een eerlijke boer tot wanhoop is gedreven, en hoe een miljoen gulden gemeenschaps-geld zinloos is verspild. En daar houden we een vieze smaak aan over...

6. Planologie

6.1. Inleiding

Planologie is een werkgebied waar de Werkgroep veel tijd in steekt. Dat is te begrijpen wanneer men beseft, dat wij alle relevante ontwikkelingen op het gebied van de ruimtelijke ordening proberen te volgen, te beïnvloeden en richting te geven.

Ruimtelijke ordening is in de Peel een ingewikkeld gebeuren, vanwege het "grensoverschrijdend" karakter van de Peelreservaten. Zo hebben de Peelreservaten een erkende internationale betekenis (Wetland, Speciale Beschermingszone). Ze zijn, als Grote Eenheid Natuurgebied, Nationaal Park en Strategisch Groen Project, speerpunten van het landelijk natuurbeschermingsbeleid.

De Peelreservaten en hun omgeving vallen onder twee provincies, drie streekgewesten, drie waterschappen, en zeker tien gemeenten. Er is voor ons dan ook veel werk aan de winkel, niet in het minst vanwege het feit, dat de coördinatie tussen de verschillende bestuurslagen en binnen elke bestuurslaag nogal eens te kort schiet. Nog steeds blijkt het voor overheden heel moeilijk te zijn om "over de grens" te kijken.

In het verslagjaar zijn we verder gegaan met de ingeslagen koers om samenhangende lange termijnvisies te ontwikkelen. Deze "Vrede-Peelbenadering" is in het Jaarverslag 1991 uitvoerig aan de orde gekomen (zie ook Werkgroep Behoud de Peel 1991).

6.2. Het beleid op internationale schaal

Op 12 mei 1992 werden de Deurnese Peelgebieden door de Nederlandse regering aangewezen als speciale beschermingszone krachtens de **EG-Vogelrichtlijn**. De Richtlijn verplicht Nederland tot het nemen van "passende maatregelen om vervuiling en verslechtering van de woongebieden in de beschermingszones te voorkomen, alsmede om te voorkomen dat de vogels aldaar worden gestoord..." "Ook buiten deze beschermingszones zet de overheid zich in om vervuiling en verslechtering van de woongebieden te voorkomen" (art. 4 lid 4).

Op 24 december 1992 heeft Nederland de Deurnese Peelgebieden aangewezen voor de "Lijst van wetlands van internationale betekenis" van de **Wetland-Conventie** (Ramsar-Conventie).

Deze Conventie verplicht Nederland:

- * op zodanige wijze plannen te formuleren en te verwezenlijken, dat het behoud en het verstandig gebruik van het gebied voor zover mogelijk wordt bevorderd (art. 3, lid 1.);
- * door een goed beheer de watervogelstand te verbeteren (art. 4, lid 4.).

De toelichting bij deze aanwijzing stelt ondermeer expliciet: "Het landbouwkundig gebruik van de gronden rondom de hoogveenrestanten

kan van invloed zijn voor de ontwikkelingsmogelijkheden van het wetland. Allereerst kan dit plaatsvinden door ingrepen in de waterhuishouding zoals aanleg van drainages en het graven van nieuwe sloten waardoor de potentiaal-druk onder de restveenpakketten kan vermindere en de waterhuishouding van het wetland negatief beïnvloed wordt. Daarnaast kan de functie van het wetland voor doortrekkende en overwinterende vogels verstoord worden door het omzetten van grasland in bouwland en intensivering van het landbouwkundig gebruik in de aan het wetland grenzende landbouwgebieden die als fourageergebied voor deze vogels fungeren."

Met deze nieuwe statussen heeft de Deurnese Peel alle predikaten, die een natuurgebied in Nederland kan hebben, met uitzondering van de status "nationaal park".

6.3. Het beleid op nationale schaal

In het kader van de 4e Nota Ruimtelijke Ordening Extra (VINEX), werd door ons in 1992 een "Voorbeeldplan" aangemeld. Ons Voorbeeldplan "De Vergroote Peel" was erop gericht, in het verlengde van de Verheven Peel-visie, een planmethodiek uit te werken waarmee op regionale schaal verschillende maatschappelijke functies (zoals natuurbehoud, landbouw, recreatie) integraal kunnen worden benaderd. Als onderzoeksgebied werd het gebied rondom de Noordervaart genomen.

Uitgangspunt bij het plan is dat, waar mogelijk, gestreefd moet worden naar een zo goed mogelijke scheiding van tegengestelde belangen. Waar en zolang verweving onontkoombaar is, dient een ruimtelijk optimaliseringsproces te leiden tot een zo goed mogelijk behoud en ontwikkeling van de gewenste functies. Op basis van landschapsecologische samenhangen en biogeografische inzichten wordt daarbij gestreefd naar een zodanige bestemming, inrichting en beheer van de plangebieden en hun omgeving, dat de gewenste functies zich ook op lange termijn kunnen handhaven en ontwikkelen.

Helaas werd ons Voorbeeldplan niet geselecteerd voor uitvoering. Wel werd ons plan gepubliceerd in het Ideeënboek Voorbeeldplannen 1992 (Stichting Werkgroep Behoud de Peel 1992).

De **Natuurbeschermingswet** is in essentie een zeer krachtige wet om de natuurwaarden te beschermen. Artikel 12 van die wet stelt, dat het verboden is zonder vergunning handelingen te verrichten die schadelijk zijn voor een beschermd natuurmonument of die een beschermd natuurmonument ontsieren. Tegen de verlening van een dergelijke vergunning door de Minister kan beroep aangetekend worden. En het interessante van zo'n beroep is, dat de vergunning voor de duur van het beroep wordt geschorst, dat wil zeggen: er mag geen gebruik van gemaakt worden. Het probleem met de Natuurbeschermingswet is echter dat, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Hinderwet of de Wet Ruimtelijke Ordening,

de verlening van zo'n vergunning niet openbaar gemaakt hoeft te worden. Zulke vergunningen worden dus niet in de krant gepubliceerd, ze worden nergens aangeplakt.

Om dat probleem op te lossen, hebben wij in 1991 de Minister van LNV verzocht ons een afschrift toe te zenden van alle art. 12-vergunningen die hij voor de Peel zou uitgeven. De Staatssecretaris van LNV schreef ons daarop, dat afschriften van art. 12-vergunningen alleen konden worden toegezonden, mits de vergunninghouder hiervoor schriftelijk toestemming heeft gegeven! De Staatssecretaris verwees hierbij naar de Wet Persoonsregistraties...

Dat was natuurlijk te gek voor woorden: dat zou de controle en beroepsmogelijkheden van deze wet geheel ontkrachten. Tegen deze beslissing werd dan ook beroep aangetekend bij de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State. Deze stuurde het beroep echter door naar de Commissie voor de Bezwaarschriften van het Ministerie van LNV. Die commissie liet ons op 23 juli 1991 weten de klacht te zullen behandelen, doch niet binnen de wettelijke termijn van 60 dagen.

Omdat we een half jaar later nog steeds niks van het Ministerie gehoord hadden, dienden we bij de Raad van State een beroep in tegen de "fictieve weigering" van het Ministerie om het beroep te behandelen. Dat bleek de zaak ineens te versnellen, want op 13 april 1992 werden we uitgenodigd voor een hoorzitting voor de Commissie voor de Bezwaarschriften. Deze verklaarde ons bezwaar vervolgens gegrond! De Staatssecretaris van LNV deelde ons in aansluiting daarop mede, dat we in het vervolg op de hoogte zullen worden gesteld van de beslissingen op aanvragen om een art. 12 vergunning in het Peelgebied. (Het blijkt sindsdien nog wel eens mis te gaan, maar alla...).

Op 19 mei 1992 werd een gesprek gevoerd met de Directeur LNO (Landbouw Natuur en Openluchtrecreatie) en de Consulnt NBLF van Noord-Brabant. Hen werd ondermeer nadrukkelijk gevraagd in de Peel te tonen dat het Natuurbeleidsplan en de veiligstelling van de natuurgebieden door het Ministerie van LNV serieus genomen worden. Dat zou moeten gebeuren door de regio concreet duidelijkheid te bieden, en door sneller over zaken te beslissen. Het gebrek aan duidelijkheid en doortastendheid werkt alleen maar polariserend.

Belangrijk was in 1992 de presentatie van het **Structuurschema Groene Ruimte**. In dit plan worden de Peelvenen aangeduid als een van de 16 strategische groenprojecten, waarin bij voorrang instrumenten voor versterking van de natuur ingezet zullen worden. Binnen 20 jaar zal de uitvoering van de projecten moeten geschieden. In de Peel zullen 1000 ha landbouwgebied de bestaande natuurgebieden gaan versterken. Vanwege de hoge gronddruk werd uitvoering van het project Peelvenen pas later in dat traject voorzien. Wij hebben erop gewezen dat juist nu, vooral in het Verheven Peel-gebied, in korte tijd veel te bereiken is en dat de kansen gegrepen moeten worden nu ze zich voordoen. Het is uit

natuurbehouds- én uit sociaal oogpunt onaanvaardbaar te stellen: wacht nog maar zes jaar op je beurt, als boeren nú willen verkassen!

6.4. Het beleid op provinciale schaal

6.4.1. Regionale problemen met de Natuurbeschermingswet

Met de Staatssecretaris van LNV werd een uitgebreide correspondentie gevoerd over het slaan van tientallen nieuwe **beregeningsputten** rondom de Beschermde en Staats-Natuurmonumenten in de Peel. Nieuwe beregeningsputten werden ondermeer gemeld uit de gemeenten Asten, Deurne, Meijel, Sevenum (alleen daar al een vijftiental nieuwe putten op een rij langs de Mariapeel!) en Nederweert.

De Staatssecretaris liet daarop weten, dat het slaan van de putten op zichzelf niet kan worden aangemerkt als een schadelijke handeling in de zin van de Natuurbeschermingswet. Wel is het gebruik ervan vergunningplichtig. NBLF zal de eigenaren wijzen op de art. 12-plicht in deze, aldus de Staatssecretaris. (Heren/Dames eigenaren: is dat inmiddels gebeurd?)

Ons werd verzocht vermoedelijke overtredingen rechtstreeks te melden bij de Algemene Inspectie Dienst in Eindhoven. Deze liet vervolgens weten pas te kunnen optreden als er daadwerkelijk grondwater wordt onttrokken zonder vergunning en het bewijs met betrekking tot het berokkenen van schade daardoor kan worden geleverd.

Zouden wij dan alsjeblieft de kaarten mogen zien waarop aangegeven staat welke putten al vóór de aanwijzingen in het kader van de NB-wet bestonden, vroegen wij de Staatssecretaris. Dan kunnen wij tenminste controleren, wat als een "bestaande activiteit" op het moment van aanwijzing beschouwd kan worden en wat niet.

Zo'n kaart is er niet, schreef de staatssecretaris ons terug; er is toen geen inventarisatie gemaakt omdat het slaan niet aangemerkt wordt als een vergunningplichtige activiteit...

Wij staan allang niet meer te kijken van zo'n antwoord. De Raad van State echter was uiterst verbaasd over zoveel gebrek aan uitvoeringsgerichtheid van het beleid: wel uitbreiding van beregening verbieden in de NB-wet-aanwijzing, maar er klaarblijkelijk niet voor zorgen dat zo'n beleid ook operationeel gemaakt kan worden.

Houdt dat nu in dat (bijvoorbeeld rond de Groote Peel) weer "vrijelijk" beregend kan worden, omdat het Ministerie van Landbouw het toch niet kan controleren? Neen, gelukkig niet! Maar dat is (weer) niet aan het Ministerie te danken. Wij hebben, via een andere RvS-uitspraak, een leuk idee gekregen om dit varkentje eens fundamenteel te gaan wassen. Hoe we dat gaan doen? Dat blijft nog even een verrassing!

6.4.2. De NUBL

Een belangrijk provinciegrensoverschrijdend aandachtspunt is de ruimtelijke herstructurering van Oost-Brabant en Noord- en Midden-Limburg zoals die in het kader van de Vierde Nota Ruimtelijke Orde-

ning Extra (VINEX) is voorgesteld (Ruimtelijke Ordening en Milieu [ROM]-beleid).

Er werd daartoe een Stuurgroep NUBL (Nadere Uitwerking Brabant-Limburg) ingesteld en op 11 maart 1992 een Startconvenant getekend door de betrokken Ministeries en Provincies.

Aan de Stuurgroep werd door ons voorgesteld de "Verheven Peel-visie" als voorbeeldproject voor de herinrichtingsplannen uit te voeren.

Door de **Peelwerkgroep** van de NCB werd aan het einde van het jaar het rapport "Ruimte voor land- en tuinbouw in de Peel, visie op een verantwoorde agrarische bedrijfsontwikkeling" uitgebracht.

Deze nota werd door ons intensief bestudeerd en uitvoerig becommentarieerd. Ons commentaar handelde onder andere over allerlei misverstanden in de nota:

- * Vroeger leefden landbouw en natuur helemaal niet in harmonie: er was alleen geen fanfare die voor de natuur aan de bel trok.

- * Landbouw draagt in zijn algemeenheid niet positief bij tot de handhaving en ontwikkeling van natuurwaarden en heeft dat ook nooit gedaan. Plaatselijk hebben sommige vormen van vroegere, primitieve en extensieve landbouw wel tot een grotere diversiteit geleid, maar in zijn algemeenheid heeft de landbouw niks "toegevoegd" aan de natuur. Integendeel.

Dat is geen schande. Landbouw heeft wel degelijk een belangrijke functie in de samenleving, en er zijn ook andere waarden dan natuurwaarden. Maar de huidige landbouw moet zich niet aanmatigen in de huidige samenleving een belangrijke (positieve) rol te spelen bij "het behoud van natuur- en milieuwaarden".

- * De nagestreefde "concurrerende" landbouw is een grote bedreiging voor de natuurwaarden in de Peel. Net als nu zal zo'n landbouw, door de voortdurende groeiwang, expansie zoeken ten koste van allerlei zwakkere functies in het landelijk gebied. Gezien de toenemende internationalisering, zal zo'n landbouw sterker dan ooit moeten opboksen tegen landbouw in gebieden waar door ruimtelijke of politieke gesteldheid geen randvoorwaarden opgelegd worden aan het agrarisch functioneren. Gebieden, waar landbouw de enige waarde van het bestaan uitmaakt, waar de landbouw wel de maat, maar niet de kameraad is van alle dingen.

Andere kritiek op de nota was het beperkte blikveld in ruimte en tijd. Zo reageerden we met betrekking tot het plan Aardbeiweg in Heleneveen, waar tuinders en gemeente een glastuinbouwgebied willen ontwikkelen midden in de Ecologische Hoofdstructuur: "Het is toch bepaald kortzichtig om eerst te constateren, dat de tuinbouwwereld en plannende overheid begin jaren tachtig de 'eisen gesteld vanuit milieu en markt' tien jaar later niet heeft kunnen overzien, en vervolgens te stellen, dat een uitbreiding met 30 % voldoende is om aan de toekomstige eisen van milieu en markt met succes te kunnen beantwoorden. En dat terwijl het rapport zelf al stelt, dat 'deze omvang een eerste vereiste' is.

En dat terwijl elders in de Peelstreek tuinbouwkassen van 4 ha en meer al 'normaal' beginnen te worden.

Waarom gaat iedereen er toch altijd van uit dat de wereld na vandaag niet meer verandert? Waarom leert men niks van het verleden? Waarom worden keer op keer in de ruimtelijke planning vandaag de kiemen voor voorspelbare toekomstige conflicten gelegd?"

6.4.3. Limburg

In Limburg werd in 1992 de begrenzing van de **Ecologische Hoofdstructuur** (EHS) op kaart uitgewerkt. Daarin werden ook de relatielandschap (beheers- en reservaatgebieden) en natuurontwikkelingsgebieden aangewezen. Wij vinden deze gang van zaken vreemd en voorbarig. Enerzijds hebben we de indruk, dat de begrenzing grotendeels bestaat uit het simpel uitvergrooten van de grofschalige kaart uit het Nationaal Natuurbeleidsplan. Daarbij zijn echter vreemde en onverklaarbare afwijkingen te constateren. Anderzijds is de uitwerking procedureel fout. Het is toch zo dat de aanwijzing op de landelijke kaart indicatief is, en dat pas bij het opstellen van de gebiedsvisies concreet aangegeven moet en kan worden welke gebieden welke status zullen krijgen. De gebiedsvisies zijn er juist op gericht op gebiedsniveau een afweging te maken. Nu moeten we helaas constateren, dat de uitwerking een schaduwwerking heeft naar onderzoeken, die een bouwsteen moeten zijn voor de totstandkoming van de gebiedsvisie "Peelvenen". Zo werd bijvoorbeeld in het ecohydrologisch onderzoek van de Mariapeel/Deurnese Peel de provinciale uitwerking van de EHS als een randvoorwaarde van het onderzoek gehanteerd. Dit is de wereld op zijn kop zetten!

In de provincie Limburg blijkt wel vaker wat te schorten aan de coördinatie tussen allerlei provinciale en landelijke lijnen. Zo zijn allerlei afdelingen en bureaus betrokken bij het afgeven van vergunningen voor het slaan van **beregeningsputten**. Veelal worden de aanvragen via een verkorte procedure afgehandeld, waarbij ze zelden geweigerd worden. Een kortsluiting met het Ministerie van Landbouw met betrekking tot de externe werking van de NB-wet ontbreekt. "Van putten te vrijwarenzones" zijn niet opgenomen in de verordening. Bovendien inventariseert de provincie enkel het hebben van een *beregeningsinstallatie*; in de meldingslijsten ontbreekt de datum en wordt niet aangegeven of de putten gerealiseerd zijn en veelal ook niet waar ze gerealiseerd zijn. Kortom: beleidsnota's volop, maar effectief beleid in deze: ho maar!

De planologie in Limburg stond in 1992 in het licht van de totstandkoming van een nieuw **Streekplan**. In het begin van het jaar werd door ons commentaar gegeven op de startnotitie "Een nieuwe koers voor Noord- en Midden-Limburg". In onze reactie hekelden we de geringe aandacht voor natuur en milieu. De economie krijgt voorrang boven alles: verbeter-

ringen voor landbouw, glastuinbouw, recreatie, intensieve veehouderij en verkeer. Wel zegt de provincie te streven naar meer scheiding van landbouw en natuur. We misten echter een integrale benadering van ruimtelijke ordening, waterhuishouding, natuurbeleid, enz. In de start-notitie werden de problemen deels onjuist geanalyseerd en zaken zelfs 180 graden omgedraaid: de ecologische richtlijn werd zelfs een bedreiging voor de intensieve veehouderij genoemd...! Wij hebben gepleit voor een veel meer structurele benadering van de landschapsproblematiek, waarbij we onze "Vredepeel"-benadering ten voorbeeld hebben gesteld. Ook in de "Ontwerp Structuurvisie Noord- en Midden-Limburg", die Gedeputeerde Staten eind 1992 presenteerde, bleven natuur en milieu aan de achterste mem hangen. In deze voorloper van het nieuwe streekplan krijgen industrie en logistiek voorrang, en worden tuinbouw en recreatie gestimuleerd. De milieuproblemen hebben niet de hoogste prioriteit. Eerst moet het geld om deze problemen aan te pakken verdiend worden, lijkt de filosofie. Dat die voortdurende expansie juist een belangrijke oorzaak is van de voortrazende achteruitgang van de natuur, wordt in zulke snelle plannen uit het oog verloren. Een samenhangende analyse en een integrale aanpak ontbreken ook in deze visie. In ons commentaar werd op deze omissies gewezen.

Vorig jaar hadden we harde kritiek op het beleid van de provincie Limburg inzake **Stiltegebieden**. In 1992 startte de provincie een onderzoek naar de haalbaarheid van 23 stiltegebieden in Noord- en Midden-Limburg. Enkele belangrijke gebieden bleken echter in de lijst te ontbreken! Wij hebben daarop de provincie verzocht ook gebieden in Helden-Meijel bij 't Zinkske, de Mariapeel, het Grauwveen, het gebied Grauwveen-Heidse Peel en Vliegveld de Peel e.o. bij de nota "Stiltegebieden" te betrekken.

6.4.4. Noord-Brabant

In de provincie Noord-Brabant stond het **Streekplan** sterk in de belangstelling. Eind 1991 hadden we onze reacties met betrekking tot het Ontwerp-Streekplan en het Ontwerp-Natuurbeleidsplan al schriftelijk kenbaar gemaakt. Ook bij de boerenorganisaties maakten de plannen veel commentaar los, al was dat niet hetzelfde als het onze. Op de hoorzitting in mei 1992 constateerden we dat het Streekplan een trendbreuk genoemd kon worden. Er werd voor het eerst serieus aandacht besteed aan de natuur: een positieve benadering. Ons inziens, echter, is de filosofie, dat een beetje natuurontwikkeling en wat verbindingzones voldoende zijn voor het behoud en de ontwikkeling van de Brabantse natuurwaarden een veel te optimistische inschatting. Sinds 1970 is het aantal soorten hogere planten in Brabant met 15% verminderd. Een "herstel" van de waarden van 1970 zou op zijn minst een verdubbeling van het huidige areaal natuurgebied vereisen. Ook is nauwelijks geanalyseerd, waar uit landschapsecologisch oogpunt de beste perspectieven liggen voor lange-termijn-natuurbehoud.

We drongen er bij de provincie op aan, dat het beleid vertaald wordt in de gemeentelijke bestemmingsplannen en dat een adequaat handhavingsbeleid wordt ontwikkeld.

Door de enorme druk van de boeren werd het Streekplan op onderdelen bijgesteld. Dit leidde ertoe dat er weer ontwikkelingsmogelijkheden werden gecreëerd voor agrariërs op plekken waar dat uit natuurbehouds-oogpunt eigenlijk niet toelaatbaar is.

6.4.5. De Verheven Peel

In het kader van ons lange termijn beleid hebben we de laatste jaren gewerkt aan het opstellen van een tweetal integrale lange termijn visies: de "Verheven Peel"-visie over de Deurnese Peel/ Mariapeel en omgeving op de Peelhorst, en de "Vergroote Peel"-visie voor het gebied aan weerskanten van de Noordervaart in de Centrale Slenk.

Voor de "Verheven Peel" waren de basisstudies inmiddels afgerond en gepubliceerd in het rapport "Een breuk met een verleden" (Van den Munckhof & Joosten 1990). Omdat dit rapport omvangrijk, erg technisch en gedetailleerd is, werd in 1992 besloten een populaire brochure over de **Verheven-Peel**-visie in voorbereiding te nemen. Op straffe van het organiseren van een feestje voor de Werkgroep, beloofde Piet Blankers vóór 31 december 1992 de populaire versie in concept klaar te hebben. Dat lukte en inmiddels is in 1993 de brochure officieel gepresenteerd (Blankers 1993).

De visie was ook onderwerp van een drietal nieuw vervaardigde voorlichtingspanelen en werd als proefproject ingediend bij de NUBL.

Als voorbereiding op toekomstige plannen voor het gebied werd door de provincies en het rijk een uitgebreid **ecohydrologisch onderzoek** gestart in en rond de Deurnese Peel/Mariapeel. Pas in een later stadium werd de particuliere natuurbescherming, na uitdrukkelijk verzoek onzerzijds, opgenomen in de begeleidingscommissie van het onderzoek. Onze vice-voorzitter nam, namens de Brabantse en Limburgse Milieufederaties, daarin zitting.

Door de late deelname konden wij nog slechts halverwege de rit onze inzichten kenbaar maken. Zo vinden wij het bezwaarlijk, dat eerst "streefbeelden" voor allerlei gebieden opgesteld werden en pas daarna onderzoek werd gedaan. In feite is dit een foutieve benadering. Eerst moet je bestuderen wat er allemaal mogelijk is, en wat het financieel of "maatschappelijk" kost. En pas daarna kun je een beslissing nemen, wat je wilt. Een dergelijk probleem speelde eveneens met het al gememo-reerde gebruik van de Limburgse EHS-uitwerking als "randvoorwaarde" van het onderzoek.

Ook waren we niet gelukkig met het feit, dat de wederzijdse beïnvloeding van landbouw en natuur niet geheel adequaat in het onderzoek is meegenomen.

Voor het overige bevestigden de onderzoeken ons beeld van dit kansrijke gebied.

Veel werk werd in 1992 gestoken in de kwestie van het **aankopen van landbouwgronden** binnen het Verheven Peel-gebied. Voortdurend werden overheidsdiensten, kamerleden en natuurbeschermingsorganisaties attent gemaakt op de geweldige perspectieven voor natuurbehoud en -ontwikkeling die hier liggen. Helaas leidde dit in 1992, mede door een enorme blunder van de Directie Beheer Landbouwgronden (de aankoopinstantie van het Ministerie van LNV), nog niet tot nieuwe verwervingen. Wel werd de basis gelegd voor verdere aankoop van landbouwgronden in het Molentje door Natuurmonumenten, en de aankoop van een bedrijf aan het Leegveld (20 ha) en een in Griendtsveen (19 ha) door Staatsbosbeheer, zoals die begin 1993 plaatsvonden.

6.4.6. De Vergroote Peel

De **Vergroote Peel-visie** is de tweede van de lange-termijn gebiedsvisies die we in voorbereiding hebben. De Vergroote Peel omvat het gebied van de Groote Peel in het noorden tot en met de kleinere Peelreservaten ten zuiden van de Noordervaart (Sarsven-Banen, Zoom, Groote en Kleine Moost etc.). In 1992 verscheen het eerste studierapport "Verbinden door scheiden", waarin de abiotische relaties in het gebied werden geanalyseerd (Van Seggelen 1992).

Volgens de VINEX gelden voor dit samenhangend gebied drie verschillende "koersen". Voor het noordelijk deel geldt de groene koers, waar de ecologische kwaliteiten richtinggevend zijn voor de ruimtelijke ontwikkeling. Het beleid is daar gericht op het "ontwikkelen van natuurlijke ecosystemen en het herstellen van ecologische relaties". Het middelste (en hoogst gelegen) gebied kent een gele koers, waar "de ontwikkeling van agrarische productiefuncties richtinggevend" is. Functies als natuurbehoud kunnen hier alleen tot ontwikkeling komen als zij gesitueerd zijn in "hydrologisch en landschappelijk duidelijk begrensbare eenheden". Combinaties van functies kunnen binnen de gele koers echter "incidenteel worden toegestaan". Het zuidelijk deel van de Vergroote Peel ligt binnen de bruine koers waar "ontwikkeling van landbouw plaatsvindt in een ruimtelijk mozaïek met andere functies, waarbij grondgebonden landbouw de overheersende functie zal zijn."

De drie koersen liggen binnen één abiotisch systeem met een duidelijke en op subregionale schaal niet te scheiden verwevenheid van landbouw- en natuurgebieden. Binnen dit systeem liggen de landbouwgebieden vooral bovenstrooms van en fungeren dus als inzigingsgebieden voor de natuurgebieden. Voor zulk gebied dient dus een zorgvuldige ruimtelijke planvorming met verregaande integratie te geschieden. Door deze verwevenheid kan een absolute scheiding van functies binnen het gebied niet gerealiseerd worden. Er moet daarom gestreefd worden naar een ruimtelijke "bestemmings-optimalisering", waarbij qua bestemming een scheiding wordt aangebracht, maar waarbij qua relaties rekening gehouden wordt met de sterke verwevenheid.

Dit gebied is dus aanzienlijk complexer dan het Verheven Peel-gebied.

De uitwerking van de Vergroote Peel-visie werd voorgedragen als **Voorbeeldplan** in het kader van de VINEX (Stichting Werkgroep Behoud de Peel 1992), maar helaas niet voor uitvoering geselecteerd.

In 1992 werd druk overleg gevoerd over het bestuursconvenant "Beleidsplan Groote Peel" met bijbehorend actieprogramma tussen de Ministeries van LNV en Verkeer en Waterstaat, de provincies, de waterschappen en de waterleidingmaatschappijen. In het plan wordt naar het handhaven en het verbeteren van de waterhuishouding van de Groote Peel gezocht. Daarbij speelt de "waterlijn (Grondwaterwet, Waterschapswet en dito verordeningen) een belangrijke rol. Centraal in de planvorming staat een **wateraanvoerplan**, dat zeker 12 miljoen zal gaan kosten. Voor de financiering is de volgende verdeelsleutel afgesproken: 50% LNV, 25% waterschappen en 25% waterleidingbedrijven. Opvallend is dat allerlei betrokkenen (gemeenten, natuurorganisaties, boeren) geen partij zijn bij deze ingrijpende planvorming.

Zoals bekend hebben wij fundamentele bedenkingen tegen een op de natuur gericht wateraanvoerplan voor de Groote Peel (zie onder meer Joosten & Van Noorden 1992, Joosten 1992). De daardoor tot ontwikkeling komende natuurwaarden zijn tot het einde der tijden afhankelijk van de wateraanvoer. Op langere termijn kunnen er allerlei redenen zijn, waardoor de wateraanvoer wordt stopgezet, variërend van politieke, waarbij andere prioriteiten worden gelegd, tot meteorologische, waar de afgelopen jaren ons een voorproefje van gegeven hebben. Stopzetten van de aanvoer (ook kortstondig) leidt dan tot het ineensinken van de natuurwaarden en je bent weer terug bij af.

Bovendien tast wateraanvoer het fundament van "natuur" aan: "natuur" is alles wat spontaan ontstaat en ontstaan is. Het gaat bij een natuurgebied als de Groote Peel niet alleen om een hoge stabiele waterstand en de daarmee samenhangende levensgemeenschappen (het "product"), maar vooral ook om hoe zoiets tot stand komt (het "proces"). Dat onderscheidt natuurbehoud van het verbouwen van suikerbieten en pootaardappelen; dat is het verschil met vollegronds groenteteelt.

Wateraanvoer is bij uitstek een "gele koers-activiteit", waar je toe overgaat als het de enige manier is om natuurwaarden te laten overleven in een overigens vijandige omgeving. Gezien de huidige natuurwaarden van de Groote Peel én de ligging van het gebied in een Groene Koersgebied van de VINEX verdienen andere, meer duurzame, meer integrale, meer samenhangende, meer landschapsecologische maatregelen hier de voorkeur, ook al leiden die tot minder effect op de wegzijging en ook al duurt het wat langer voor die te realiseren zijn!

Met betrekking tot de Groote Peel deed de Raad van State in 1992 nog de uitspraak, dat de Minister van LNV "zich ten onrechte niet bevoegd geacht" had om "bestuursdwang aan te zeggen" tegen slotengraverijen en andere **ingrepen in de waterhuishouding** aan de rand van de Groote Peel in de gemeenten Asten, Meijel en Nederweert in 1989. De Minister wist

dat die handelingen schadelijk waren voor de natuurwetenschappelijke waarden van de Peel. Met de weigering op te treden heeft de Minister gehandeld in "strijd met het in het algemeen rechtsbewustzijn levend beginsel van behoorlijk bestuur dat een beschikking moet kunnen worden gedragen door de daaraan ten grondslag gelegde motivering".

6.5. Het beleid op gemeentelijke schaal

6.5.1. Asten

In 1991 nam de gemeente Asten het voornemen om vestiging van groot-schalige **glastuinbouw** mogelijk te maken in het **Gevlocht** in Asten-Heusden. Wij tekenden daartegen bezwaar aan, omdat het gebied gelegen is in de bufferzone van de Groote Peel. Wij vrezen voor aantasting van de waterhuishouding en de duisternis (lamper.), van de landschappelijke openheid en rust, waardoor ook een belangrijk ganzen- en weidevogelgebied verloren zal gaan, en voor ongewenste lozingen. Het betreffende gebied is van zeer hoge aardkundige waarde: het is de type-lokaliteit van de Formatie van Asten, een veen- en leemlaag uit de voorlaatste tussen-ijs tijd, en daarmee een GEA-object van internationale betekenis.

Omdat een tuinder al begon met de bouw van een kas, voordat alle vergunningen aanwezig waren, werd op ons verzoek het werk stilgelegd door de politie. De Raad van State vernietigde vervolgens de wijziging van het bestemmingsplan, omdat met de regels uit het bestemmingsplan door de gemeente de hand was gelicht.

Begin 1992 nam de gemeente daarop een voorbereidingsbesluit om via een nieuw bestemmingsplan toch glastuinbouw in het Gevlocht mogelijk te maken. De bedoeling van de gemeente was om meteen te gaan anticiperen op het nieuwe bestemmingsplan en via een zogenaamde art. 19 WRO-procedure de glastuinbouwbedrijven al aan een vergunning te helpen. Ons bezwaar tegen deze anticipatie werd natuurlijk door de gemeente verworpen.

Vervolgens werd door de gemeente het bestemmingsplan "Buitengebied, Gevlochtsebaan" in procedure gebracht. De gemeente rommelde weer met allerlei verplichte procedures. De toelichting van het plan is deels onjuist en onvolledig. Er zitten allerlei ontsnappingsmogelijkheden in het plan om toch tot bedrijven van 4 ha te kunnen komen. Natuurlijk hebben wij ook tegen dit bestemmingsplan bezwaar gemaakt. Op dit moment ligt het bestemmingsplan inclusief de drie art. 19- plannen nog ter beoordeling bij de Provincie.

Het "gevecht om het Gevlocht" is een duidelijke exponent van de ingrijpende veranderingen, die zich in de Peelregio voltrekken. Niet alleen speelt hier de veranderende verhouding tussen landbouw en natuur, maar ook gaat het hier om twee groepen agrariërs, veehouders en glastuinders, die niet-identieke belangen hebben. (Vrijwel alle veehouders en burgers maakten bezwaar tegen de voorgenomen glastuinbouw, vaak met onze hulp.) Voeg hierbij het gegeven, dat de verantwoordelijke wethouder niet alleen "boven" maar ook "middenin" de partijen staat alsmede de on-

zorgvuldigheid waarmee procedures worden afgehandeld, en je hebt de cocktail aan ingrediënten die iets van het gebeuren begrijpelijk maakt. Maar gelukkig: "in Asten worden de natuur- en milieubelangen al in voldoende mate gewaarborgd" (par. 3.1.)!

Wij houden onderwijl contact met beide groepen agrariërs, enerzijds om te verhinderen dat er glastuinbouw in het Gevlocht komt, anderzijds om mee te denken over constructies, waardoor de drie betrokken tuinders een andere locatie vinden zonder dat ze er financieel teveel bij inschieten. (Ze hebben de grond namelijk schandalig duur gekocht nadat door de wethouder allerlei verwachtingen waren gewekt.)

Bezwaren tegen de **uitbreiding van kassen** werden door ons verder gemaakt tegen twee bedrijven aan de Kleine Heitrak (binnen de bufferzone van de Groote Peel, resp. binnen de Ecologische Hoofdstructuur) en een aan de Kokmeeuwenweg (nabij de Groote Peel).

Het **bestemmingsplan "Buitengebied"** van de gemeente Asten was in 1991 aangepast aan de Kroonuitspraak: er werd een aanlegvergunningstelsel opgenomen voor het scheuren van grasland in een zone van 600 m rond de Groote Peel. Tot verbazing van velen (ons inclusie), bleken Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant vervolgens deze aanpassing, waar ze zelf voor gepleit hadden, weer af te keuren. Tegen deze beslissing van GS werd beroep aangetekend bij de Kroon.

Deze zaak had in 1992 een gekke afloop: we verloren de zaak procedureel en wonnen hem inhoudelijk! Wij werden namelijk niet-ontvankelijk verklaard in ons beroep tegen de beslissing van GS. Door een "fout" in het dictum (de beslissing) van de provincie was het aanlegvergunningstelsel voor de bufferzone namelijk gewoon in stand gebleven. Wij hadden dus bezwaar gemaakt tegen iets, wat "eigenlijk" niet gewijzigd was! Het beroep van F. de Louw, tegen de vergunningplicht voor het scheuren van grasland, werd ongegrond verklaard. De Kroon was van oordeel dat de graslanden een belangrijke overnachtings- en fourageerfunctie hebben voor talrijke vogelsoorten.

De kwestie van **de Bus** kwam in 1992 voor bij de Raad van State. In de Bus werd enkele jaren geleden, met achteraf verkregen toestemming van de gemeente, in strijd met het bestemmingsplan "Buitengebied" een fraai soortenrijk grasland met hoge natuurwaarden ingrijpend geëgaliseerd en veranderd in een eentonig biljartlaken van gras en mais.

Ter zitting werden door ons allerlei oude en recente kaarten en luchtfoto's overgelegd, die aantoonde dat er vóór de gewraakte egalisering een aanzienlijk reliëfverschil aanwezig was in het betreffende perceel en dat het perceel grotendeels tot dan toe als grasland was gebruikt. De huidige eigenaar kwam echter met schriftelijke verklaringen van de vorige eigenaar en de loonwerker dat er geen zandkop en laagte in het perceel aanwezig waren geweest en dat er altijd mais en bieten waren geteeld. De gemeente gaf aan dat er amper hoogteverschillen waren: de zandkop

zou afgegraven zijn in het kader van de ruilverkaveling Astense Aa. De gemeente beweerde in de procedure zelfs, dat de foto's die wij van het gebeuren hadden, mogelijk ergens anders genomen waren.

Uiteindelijk gaf de Raad van State de aangeklaagden het voordeel van de twijfel. "De Afdeling overweegt dat appellante (wij dus) er niet in is geslaagd aannemelijk te maken dat als gevolg van de onderhavige werkzaamheden hoogteverschillen van de door haar gestelde omvang zijn teniet gegaan. Wel heeft zij aangetoond dat de betrokken gronden eertijds zodanige hoogteverschillen kenden, doch op grond van de overlegde stukken en hetgeen belanghebbende en verweerders hebben gesteld acht de Afdeling aannemelijk dat deze hoogteverschillen mede als gevolg van de bewerking van deze gronden al geruime tijd verdwenen zijn."

Wij waren onthutst, dat insinuaties, gedraai en het creatief omspringen met de waarheid zo konden lonen!

Maar we troostten ons met de wetenschap: "in Asten worden de natuur- en milieubelangen al in voldoende mate gewaarborgd".

6.5.2. Deurne

In 1991 werd een aanvraag om een nieuwe ontgrondingsvergunning ingediend door **kalkzandsteenfabriek Hoogdonk** te Liessel. Hiertegen werd bij de Provincie Noord-Brabant bezwaar aangetekend, omdat door de ontgroning een deel van de natuurlijke damwand ten westen van de Deurnese Peel weggegraven zou worden. Daardoor zou het natuurgebied hydrologisch kwetsbaarder worden, wat voor ons onacceptabel is. De Provincie verleende echter toch een voorlopige vergunning voor een periode van 3 jaar. De Provincie doet net alsof het niet gaat om een uitbreiding, omdat de resulterende plas even groot van oppervlakte blijft. Maar uit die plas mag in die tijd nog wel 700.000 m³ zand gewonnen worden, met alle negatieve geohydrologische consequenties van dien. Tegen de verleende vergunning werd beroep aangetekend bij de Raad van State. Omdat zulk beroep de verleende vergunning opschort, verleende de Provincie een machtiging ex art.12 Ontgrondingenwet, waardoor Hoogdonk toch verder kon gaan met ontgronden.

De Raad van State besliste in 1992, dat wij niet in onze belangen worden geschaad wanneer kalkzandsteenfabriek Hoogdonk in Liessel doorgaat met de winning van 700.000 m³ zand. Daarbij trof zij geen voorlopige voorziening en liet zij een zitting achterwege. Zij verwees naar de verklaring van de provincie, dat er nagenoeg geen beïnvloeding van de waterhuishouding optreedt en dat de continuïteit van de fabriek gelet op de korte omlooptijd van het zand (2 dagen voorraad) in gevaar zou komen wanneer de ontgrondingsvergunning wordt geschorst. Bovendien had, zo stelde de Raad van State, het Ministerie van LNV verklaard dat geen art. 12- vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet vereist is voor de voortzetting van de ontgroning. Hoogdonk zou door stopzetting onevenredig benadeeld worden.

De Raad baseerde zijn beslissing dus op een onjuiste stelling van de provincie (de beschikbare onderzoeken tonen juist aan dat er wél beïnvloeding plaatsvindt!), en op de verklaring van het Ministerie van LNV, die even later door de Raad van State zelf ontkracht zou worden. Wat was namelijk het geval?

Met de Staatssecretaris van LNV was in 1991 een discussie gestart over de noodzaak van een art. 12- vergunning voor de Hoogdonk. Traag als altijd wist deze pas na een jaar (!) hierover een beslissing te nemen: voor de ontgronding was geen art. 12- vergunning NB-wet vereist. (Waarom dat zo lang moest duren snappen wij ook niet: waarom kon wel aan de provincie meegedeeld worden, dat geen vergunning vereist is en niet aan ons?)

Enfin, met de brief in de hand konden we de mening van de Staatssecretaris eindelijk gaan toetsen bij de Raad van State. Voor de Raad van State was het zo klaar als een klontje. De dag na de behandeling van het schorsingsverzoek deed de Raad al meteen uitspraak in hoofdzaak: natuurlijk is de ontgronding wel vergunningplichtig. Tijdens de zitting moest Staatsraad Boukema de vertegenwoordiger van het Ministerie, Mr. Nagel, er pijnlijk op attent maken, dat deze laatste het met de waarheid niet zo nauw nam...

We zullen er voor blijven strijden om de afgraving te stoppen. De Hoogdonk heeft inmiddels allerlei studies laten verrichten om met technische voorzieningen (stuwen en pompen) de negatieve gevolgen voor de Peel te beperken. Daardoor wordt de waterhuishouding van het natuurgebied echter niet verbeterd. Verder is de continuïteit van de technische voorzieningen niet gewaarborgd. Wie zorgt voor het onderhoud van de "hart-longmachine" in het jaar 2093? De Hoogdonk wil ook nog een nieuwe uitbreidingsvergunning tot 2093. Waarom zou de fabriek wel in 2093 er niet nu gesloten kunnen worden? Er is geen enkele garantie dat na het verlopen van de nieuwe vergunning niet wéér een vergunning aangevraagd wordt. De Hoogdonk tast de waterhuishouding van de Deurnese Peelgebieden structureel (in de meest letterlijke zin) aan en zou daarom moeten stoppen.

Op planologisch gebied lijkt de gemeente Deurne (maar zij is zeker niet de enige...) nog steeds de filosofie aan te hangen van "alles moet overal".

Op verschillende plekken in de gemeente moest bezwaar aangetekend worden tegen plannen om de (glas)tuinbouw uit te laten breiden tussen en direct aan de rand van de Peelreservaten, o.a. aan de Zinkskeslaan, het Leegveld, de Helenastraat en de Snoertsebaan.

We maakten de Staatssecretaris van LNV attent op de voorgenomen uitbreiding aan het Leegveld met het verzoek de betrokkenen op de hoogte te stellen van de art. 12 NB-wet plicht. En weer kregen we een ongelooflijke reactie: "Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij is geen voorstander van uitbreiding van de door u genoemde glastuinbouw locatie. In geëigende fora is dit standpunt ook kenbaar gemaakt. Gezien ook het standpunt van Gedeputeerde Staten van Noord-

Brabant terzake ga ik ervan uit dat de bestaande situatie met betrekking tot de glastuinbouw gehandhaafd blijft. Een door u gevraagd schrijven aan betrokken ondernemer inzake een vergunningplicht in het kader van de Natuurbeschermingswet acht ik derhalve niet opportuun."

Wederom weigert de Staatssecretaris dus zijn verantwoordelijkheid te dragen. Hem kennende zal hij wel weer met een vergunningseis komen als alle investeringen gedaan zijn. De gemeente treuzelt niet: deze heeft de vergunning inmiddels verleend (vanzelfsprekend zonder art. 12-vergunning...)!

Over de nieuwe tuinbouwlocatie **Aardbeiweg** was veel discussie. De gemeente Deurne wil daar vestiging van glastuinbouw mogelijk maken. De provincie heeft inmiddels de locatie uit het Streekplan geschrapt. Het is ook te dol: een nieuwe glastuinbouwconcentratie midden in de Ecologische Hoofdstructuur van Nederland. Gedeputeerde Jacobs-Aarts liet zich hierover in niet mis te verstane bewoordingen uit: "Als de gemeente Deurne in Helenaveen tegen de Deurnese Peel aan een nieuw glastuinbouwgebied van 50 hectare wil inrichten, terwijl een paar kilometer verderop al specifieke glastuinbouwgebieden zijn, dan zeg ik: over mijn lijk. Kortzichtig toch van zo'n gemeentebestuur om vast te blijven houden aan een plan dat het zeker niet zal redden. Dat wekt alleen maar valse hoop en roept onnodige irritaties op." (Dagbl. v. Noord-Limburg 20-5-1992).

Ook voor ons is glastuinbouw aan de Aardbeiweg onacceptabel, omdat het gebied binnen de kwalitatief en kwantitatief hydrologische invloedszone van de Deurnese Peel ligt.

De gemeente Deurne trad zeer voortvarend op bij de totstandkoming van het **Landschapsbeleidsplan**. Op 27 maart 1992 kregen wij de stukken binnen, met de bedoeling, dat de bij de BMF aangesloten clubs (die wij vertegenwoordigden) al vóór 1 april zouden reageren!

Tegen een aantal fundamentele zaken in het plan hadden wij bezwaar o.a. de verkeerde interpretatie van de VINEX en het ontbreken van een aangepast grondbeleid. Er is gevraagd onmiddellijk een adequaat aanlegvergunningstelsel via een voorbereidingsbesluit op te nemen.

Het plan werd echter niet of nauwelijks aangepast. Zelfs ordinaire fouten werden er niet uitgehaald. Met fundamentele kritiek is niets gedaan, waardoor het een onsamenhangend geheel is gebleven. We hebben B. & W. van Deurne in een schrijven gewezen op de gebrekkige inspraakmogelijkheden. Een misser gelet op het feit dat het Landschapsbeleidsplan een van de poten van het nieuwe bestemmingsplan "Buitengebied" moet worden. Tevens hebben we gevraagd hoe dit plan (natuur en landschap) zich verhoudt tot de andere poten (milieu, landbouw) en hoe een en ander in de "koppelnotitie" uitgewerkt zal worden.

Het mislukken van de aankoop van **hoeve Willem III** mag wel de grootste Peelblunder van het Ministerie van LNV van 1992 genoemd worden. De

betreffende boerderij wordt aan vier zijden omgeven door Beschermde en Staatsnatuurmonumenten en is in het nationaal Natuurbeleidsplan aangeduid als natuurontwikkelingsgebied. Om deze boerderij en enkele andere te ontwateren, moet het peil van de Soeloop, die dwars door de Deurnese Peel loopt, laag blijven, waardoor veel water aan het natuurgebied onttrokken wordt. Doordat een ambtenaar van de Directie Beheer Landbouwgronden, die met de aankoop belast was, zes weken heeft zitten slapen, werd deze strategisch gelegen boerderij verkocht aan buurman Krekels. Krekels begon meteen in het Hemelvaartweekend de bestaande sloten uit te diepen en te verlengen en het perceel te diepspit-ten. De werkzaamheden werden uitgevoerd om het perceel dieper te ontwateren en de ondoorlatende veenlagen te breken.

Omdat het Ministerie van Landbouw (overtreding NB-wet) en de gemeente Deurne (overtreding bestemmingsplan) weer niet vooruit te branden waren, zagen we ons genoodzaakt een kort geding tegen Krekels aan te spannen.

De president van de arrondissementsrechtbank te 's Hertogenbosch heeft daarop geoordeeld dat voor de werkzaamheden een aanlegvergunning in het kader van het bestemmingsplan noodzakelijk is. Het betreft namelijk geen normaal agrarisch onderhoud en beheer. Krekels werd verboden zonder vergunning door te gaan op straffe van fl. 5000,- per dag met een maximum van fl. 500.000,-. Krekels werd veroordeeld in de kosten van het geding.

Toen de werkzaamheden inmiddels stil lagen, kwam het Ministerie van LNV met een brief aan Krekels, dat de handelingen schadelijk kunnen zijn voor de natuurwetenschappelijke betekenis van het beschermd natuurmonument. Krekels werd met klem verzocht een art. 12-vergunning aan te vragen.

Krekels vroeg vervolgens het gemeentebestuur om een aanlegvergunning in het kader van het bestemmingsplan "Buitengebied" voor de gewraakte werkzaamheden. B. & W. hebben de gevraagde vergunning inmiddels geweigerd.

Pikant in deze zaak is dat Krekels, als gemeenteraadslid, in 1991 een fel tegenstander was van een zwaarder aanlegvergunningstelsel op de betreffende gronden. Mede door zijn toedoen werden de voorstellen toen ingetrokken en bleef het huidige oepeler plan in stand, op basis waarvan voor de boeren nog van alles mogelijk zou zijn...

Ook op andere vlakken hadden we veel te stellen met de betreffende landbouwenclaves. In totaal ligt er zo'n 300 ha landbouwgronden die nog in agrarisch gebruik zijn te midden van 2500 ha natuurgebieden. Een deel daarvan is al eigendom van Staatsbosbeheer. Al deze landbouwgronden frustreren een verdere ontwikkeling van de natuurwaarden van het gebied. Bovendien leidt de "groeidwang" die de landbouw eigen is, juist op zulke plaatsen keer op keer tot conflicten met de natuur.

Daarom waren wij zeer verheugd, toen de gebroeders Krekels de hoeve Willem III en de Julianahoeve te koop aanboden bij het ministerie. Ook

de andere betrokken agrariërs boden hun bedrijf ter overname aan: een unieke kans om grote knelpunten op te lossen en de natuur in de Peel met sprongen te verbeteren! "Den Haag" reageerde, zoals we gewend zijn, echter traag en weinig creatief.

Wij oefenden rechtstreeks en via kamerleden grote druk uit op het Ministerie om de zaak naar behoren te regelen. Maar het lijkt soms wel of de creativiteit van het Ministerie bij voorkeur gebruikt wordt om zich onder verplichtingen uit te draaien in plaats van om kansen te benutten wanneer die er zijn! Het Ministerie schijnt niet voldoende te beseffen, dat het met de aankoop niet zomaar wat landbouwgronden verwerft: het koopt perspectief voor duizenden hectaren natuurgebied, en rust in plaats van jarenlang conflicten.

Ondertussen gaat het ondernemersleven ter plaatse natuurlijk gewoon door. Krekeis vroeg een Hinderwetvergunning aan voor een nieuw mestbassin, dat hij nodig heeft in verband met uitrijbeperkingen. Wij hebben daartegen bewaar aangezekend, wat bij veel mensen onbegrip opwekte. Waarom nou bezwaar tegen een mestsilo, die dingen zijn toch goed voor het milieu?

Ook voor ons een moeilijke zaak dus. Natuurlijk komt uit een mestsilo ammoniak, alleen niet veel als hij goed is afgedekt. Maar daartegenover maken wij normaal elders ook bezwaar als er maar een spatje ammoniak-emissie bij komt. Krachtens art 12a van de Hinderwet dient echter ook rekening gehouden te worden met toekomstige ontwikkelingen, bijvoorbeeld "omdat daar een woonwijk, recreatie- of natuurgebied zal komen of ontstaan" (circulaire bij Hinderwet pag. 164). En dat is hier het geval: het gebied waar de nieuwe mestsilo moet verschijnen is in alle overheidsplannen voorbestemd een nieuw natuurgebied te worden.

Hier treedt weer heel pijnlijk het conflict aan het daglicht tussen algemene en individuele belangen. Natuurlijk is het maatschappelijk gezien van de gekke om een nieuwe mestsilo te bouwen, terwijl de onderhandelingen over de verkoop van het bedrijf aan de Staat in gang zijn. De bouw kan binnen de kortste keren overbodig zijn en dan is het (gemeenschaps)geld over de balk gegooid. Iemand mag zijn gezond verstand toch wel gebruiken?

Aan de andere kant is het voor de individuele boer onacceptabel, dat zijn bedrijfsvoortgang wordt belemmerd terwijl er nog steeds geen tastbare vooruitzichten zijn op overname door de Staat.

En de Staat zelf? Die vindt het wel makkelijk, dat de Werkgroep de heetste kastanjes uit het vuur haalt. De Staat heeft alle tijd, want die kan de problemen lekker "afstandelijk" benaderen. Van al die conflicten tussen landbouw en natuur in de Peel wordt de grondprijs niet hoger, zal hij wel denken. Neen, dat niet. Maar de prijs voor mens en natuur blijft wel stijgen naarmate er langer gewacht wordt!

6.5.3. Someren

Het Waterleidingbedrijf Oost Brabant (WOB) had in 1991 een vergunning aangevraagd om bij Someren de hoeveelheid te winnen water te verdubbelen (van 4 naar 8 miljoen m³ per jaar). Tegen deze uitbreiding werd door ons bezwaar gemaakt, omdat door de grondwateronttrekking de waterstand in de Groote Peel en wijde omgeving zou gaan zakken. Naar aanleiding van onze kritische vragen tijdens de hoorzitting werd door adviesbureau IWACO in opdracht van de WOB een extra rapport opgesteld, waarover in januari 1992 overleg werd gevoerd.

Resultaat van onze bemoeiingen was, dat in het Iwaco-eindrapport "Toelichting op vergunningsonderzoek Someren" geconcludeerd werd, dat op basis van het verrichte onderzoek niet aangegeven kan worden wat de effecten zijn op de Groote Peel. In eerste instantie was in het rapport gemeld dat het wel los zou lopen met de negatieve effecten.

Daarop weigerde het Ministerie van LNV de aangevraagde vergunning ex art.12 NB-wet! Het Ministerie stelde dat waterwinningen in de Centrale Slenk teruggedrongen moeten worden. Uitbreiding van de winning zou de mogelijkheden van het anti-verdrogingsbeleid belemmeren en strookt niet met de 'statussen' van de Groote Peel. De WOB moet maar naar alternatieven zoeken.

Het is voor het eerst dat een drinkwatermaatschappij op zulke wijze aangepakt wordt! Prima LNV!

De Waterleidingmaatschappij heeft daarop de aanvraag om uitbreiding ingetrokken.

6.5.4. Helden

Bij Gedeputeerde Staten van Limburg werd in 1991 bezwaar aangetekend tegen het nieuwe bestemmingsplan "Buitengebied". Een belangrijk deel van onze bezwaren werd in 1992 door GS gehonoreerd.

Zo mag in het gebied Echelse Heide/Schorf slechts langs de Vredepeelweg en Haambergweg gebouwd worden i.v.m. de openheid en de avifaunistische waarden. Rond bos- en natuurgebieden moeten bufferzones komen (Al/Aln-bestemming) o.a. bij Helenaveenseweg, Vliegersdijk/Lorbaan, Kievitsheide/Scherliet ten noorden van de Ontginningsweg (inzijgingsgebied en buffer toekomstig natuurgebied) evenals ten zuiden van de weg (Aln). De zone langs het Afwateringskanaal dient een hogere bestemming (Aln) te krijgen vanwege de ecologische hoofdstructuur (EHS) en eigen intrinsieke waarden. Vanwege het gerommel ten noorden van de Noordervaart dienen de gronden ten zuiden ervan aangemerkt te worden als EHS. De woningen in het buitengebied mogen niet kunnen uitgroeien tot pseudo-agrarische bedrijven.

Voor het overige werden onze bezwaren ongegrond verklaard. Tegen de beslissing van GS is beroep ingesteld bij de Raad van State op alle punten waarin we geen gelijk hebben gekregen o.a. de breedte van de bufferzones, de bestemming van het Verheven Peel-gebied, aanlegvergunningen, bestemmingen, soortenbescherming, etc.

6.5.5. Heythuysen

In 1992 nam de gemeente Heythuysen het besluit een landschapsbeleidsplan op te laten stellen. Dit omdat diverse oude plannen van de onlangs gefuseerde gemeenten Heythuysen en Grathem en Baexem vervangen moeten worden door een nieuw. Ook moet de uitspraak van de Kroon inzake het bestemmingsplan "Buitengebied" verwerkt worden en dient een betere afstemming gemaakt te worden met het milieubeleid. De gemeente verzocht ons een persoon af te vaardigen in de begeleidingscommissie. Frans Swinkels heeft deze taak op zich genomen.

6.5.6. Horst

In 1991 kwam het in Horst tot een herziening van het bestemmingsplan "Buitengebied". We hebben daarbij gepleit voor een brede zone rond de Peelrestanten met regels voor het scheuren van grasland en een aanlegvergunningstelsel voor ingrepen in de waterhuishouding. Onze bezwaren werden grotendeels door de gemeente afgewezen. Daarop werd in 1992 bezwaar gemaakt bij Gedeputeerde Staten van Limburg. Wij vonden, dat in de herziening het bedrijfsperceel ten westen van het Grauwveen niet adequaat bestemd is en dat een goed aanlegvergunningstelsel ontbreekt voor hydrologische ingrepen.

Tijdens de hoorzitting wezen we de provincie erop, dat er nieuwe inzichten zijn op grond waarvan een aanlegvergunningstelsel in het plan opgenomen dient te worden.

Gedeputeerde Staten hebben desondanks al onze bezwaren tegen de aanpassing van het bestemmingsplan ongegrond verklaard.

Door een fout onzerzijds werd helaas geen Kroonberoep ingesteld tegen deze beslissing van GS.

6.5.7. Meijel

Het planologisch gebeuren in Meijel leidde in 1992 tot veel verwikkelingen en onverkwikkelijkheden. In ons bezwaar tegen het nieuwe **ontwerp-bestemmingsplan "Buitengebied 1992"** werd dit plan bijna tot de grond toe afgebroken. Het plan was in eerste instantie toegeschreven naar de landbouw waarna met "differentiaties" de natuurbelangen ingebracht waren. De inventarisaties die aan het plan ten grondslag lagen, waren verre van volledig. Zo was er amper aandacht besteed aan de geo(hydro)logie, de externe werking van de NB-wet, leefgebieden van dieren, de ligging op een kruispunt van de Ecologische Hoofdstructuur, etc. Er is geen aanlegvergunningstelsel voor ingrepen in de waterhuishouding in de 2-km-zone rond de Groote Peel. De "differentiatie"-vlakken, zoals weidevogelgebieden, stellen niet veel voor en zijn te beperkt. Er wordt voorbij gegaan aan de verbindingzones uit de EHS.

In het plan hebben veel bedrijven enorm grote bouwblokken gekregen. Veel woningen kunnen uitgroeien tot agrarische bedrijven. Nieuwe glastuinbouwbedrijven kunnen nagenoeg overal in de gemeente opgericht worden. In vrijkomende agrarische bebouwing mogen allerlei

nieuwe bedrijven gevestigd worden. Het stikt van de wijzigings- en vrijstellingsbevoegdheden voor B & W. Kortom: een rommeltje.

Rond de Witdonk werd een bufferzone bestemd. Ook enkele weidevogelgebieden werden opgenomen, waarvan de grenzen dwars over percelen heen liggen. In deze gebieden stelde het ontwerp een aanlegvergunningstelsel voor het scheuren van grasland voor. 70 boeren met tractoren demonstreerden daarop tegen de onwerkbare beperkingen in het plan.

Zowel de bezwaren van ons als die van de boeren werden tijdens de vaststelling van het plan door de gemeenteraad terzijde gelegd. Voortvarend gaf de gemeente maar snel een aantal bouwvergunningen af op grond van het nieuwe plan: twee nertsenstallen in het Schepersberg Peelke, uitbreidingen van glastuinbouw, de bouw van een woonhuis door Philipsen aan de Berg bij de Groote Peel...

In ons Jaarverslag 1991 schreven we het al: "Omdat de LLTB voorziet, dat het in het bestemmingsplan zou kunnen komen tot een verbod op het **scheuren van grasland** en op drainage in een zone om de Groote Peel, heeft zij alle betrokken boeren aangeraden om zo snel mogelijk grasland te scheuren en hun gronden te draineren."

En zo gebeurde het ook: vlak voor de vaststelling van het verbod in het kader van het voorbereidingsbesluit, werd in het Schepersberg Peelke het grasland massaal gescheurd. Daarmee werd een van de belangrijkste weidevogelgebieden van Limburg, en het gebied dat tijdens de Groote Peel-studies als het op één na belangrijkste fourageergebied was aangeduid, door de boeren willens en wetens een ernstige klap toegebracht.

De effecten van deze milieu-terroristische activiteit werden door ons aan een nader onderzoek onderworpen. Dit resulteerde in het onderzoeksrapport "Effecten van scheuren van grasland op de weidevogels van het Schepersberg Peelke (gem. Meijel)" (Werkgroep Behoud de Peel 1992). Hieruit bleek dat de weidevogelpopulatie zware klappen had gekregen. Het areaal geschikt broedgebied voor verschillende weidevogelsoorten was met 25 - 42 % verminderd. Dit leidde er toe dat in 1992 een afname ten opzichte van 1991 te constateren was van het aantal Grutto's met 83%, Wulpen met 50%, Graspiepers met 60% en Veldleeuwerikken met 85%. Bovendien was het broedsucces van de vogels in 1992 minimaal (nul dus)...

In Meijel speelde in 1992 verder de kwestie van de **fietsbruggetjes** over de kanalen. Als onderdeel van een nieuwe toeristische fietsroute wilde het gemeentebestuur bruggetjes aanleggen over het Kanaal van Deurne en de Helenavaart. Wij waren tegen de voorgestelde locatie in verband met de rustverstoring in de rustige tussenkanaalzone, met zijn belangrijke betekenis als migratieroute voor dieren en zijn avifaunistische waarden. Wij pleitten voor bruggen nabij de Heldensedijk.

De toeristisch overlegorgaan, waar de gemeente Meijel lid van is, was ook van plan het fietspad in asfalt te leggen omdat dit soort paden

onderhoudsvrij zijn. Onze voorkeur ging uit naar een semi-verhard pad zowel aan de oost- als westzijde langs de kanalen.

Tenslotte werd in goed overleg met ons besloten het fietspad langs het Deurnes Kanaal aan te leggen over een beperkte afstand in asfalt vanwege duurzaamheid, onderhoud en fietscomfort. Het asfalt wordt afgewerkt met parelgrint ten behoeve van de "landschappelijke inpasbaarheid". De kanaaldijk wordt afgesloten voor doorgaand verkeer nabij de Heldense brug en aan de Molenbaan in zuidelijke richting. De bruggetjes komen er niet.

6.5.8. De Witdonk

De gemeenteraad van Meijel kreeg dit jaar een schadeclaim aan zijn broek van landgoedbezitter Aukes in verband met de weigering medewerking te verlenen aan de wijziging van het bestemmingsplan ten behoeve van de aanleg van een **golfbaan** op de Witdonk. Aukes startte ook een AROB-procedure tegen de afwijzing door de raad. De raad verklaarde Aukes niet ontvankelijk in zijn bezwaar. Van de Raad van State kreeg Aukes echter gelijk: de gemeente had het bezwaarschrift tegen de weigering om het bestemmingsplan aan te passen inhoudelijk moeten beoordelen. Wij voerden verder overleg met de andere bezwaarmakers tegen de golfbaan over de ontstane situatie. Inmiddels heeft de gemeenteraad op inhoudelijke gronden de aanvraag afgewezen.

6.5.9. Nederweert

In Nederweert kwam een aanvraag om een **olie/gasboring** van Clyde aan de orde. Tegen de aanvraag werd door ons geen bezwaar aangetekend. In de omgeving van de locatie zijn amper natuurwaarden aanwezig die iets met de Peel van doen hebben. Bij een eventuele winning zullen de verzakkingen waarschijnlijk zo gering en gelijkmatig zijn, dat voor een negatieve beïnvloeding van de Peel niet gevreesd hoeft te worden.

Bezwaar werd ingediend tegen een nieuwe vergunning voor het **motorcrossterrein** aan de Leveroysedijk. Wij vinden de verstoring voor de fauna in de nabijgelegen natuurgebieden onaanvaardbaar. De gemeente werd gevraagd om te zien naar andere locaties waar de natuurbelangen niet geschaad worden. Het Ministerie van LNV werd verzocht bestuursdwang toe te passen indien er gecrosst zou worden zonder geldige art. 12-NB-wet vergunning. Het Ministerie echter "wist nog niet" of het crossen schade zou berokkenen.

Het schorsingsverzoek van de vergunning hebben we verloren. Gelet op het onduidelijk provinciaal en Rijksbeleid concludeerde de Raad van State dat het voorlopig handhaven van de vergunning voor ons geen onevenredig nadeel met zich meebrengt.

Bij GS van Limburg werd bezwaar aangetekend tegen een **ontgronding** bij de Houtsberg/Van den Broekweg. Het gebied heeft een bestemming

"hoge landschappelijke waarden" en komt niet voor in het provinciaal ontgrondingenplan. In het gebied ligt nog een fraai oud stroomdal.

Bij de **Kievitsloop** werd een flinke sloot gegraven die dit moerasgebiedje uit de EHS ontwatert. In het aanlegvergunningenstelsel zijn voor het gebied buiten de 2 km zone van de Groote Peel de bepalingen voor ingrepen in de waterhuishouding geschrapt. Helaas kon er daardoor niet tegen opgetreden worden. Toekomstige aanpassing van het bestemmingsplan zal in deze omissie moeten voorzien.

6.5.10. Sevenum

De gemeente Sevenum presenteerde samen met Taken Landschapsplanning eind 1992 de Startnotitie Milieu Effect Rapportage '**Uitbreiding Schatberg Sevenum**'. De plannen zijn om ca. 80 ha landbouwgrond om te vormen tot een 18 holes golfbaan, luxe kampeerplaatsen, overdekte sportvoorzieningen en een gedeelte natuurterrein. Onze reactie op deze Startnotitie werd in voorbereiding genomen.

6.6.11. Venray

Het concept-milieubeleidsplan van Venray werd van commentaar voorzien. Opvallend aan dit milieuplan is, dat nu eens niet als ingang het "compartiment" werd gekozen (bodem, water, lucht), maar dat het gemeentelijk beleid voor een hele set aan beleidsterreinen is uitgewerkt (milieu, ruimtelijke ordening, verkeer en vervoer, bouwen en wonen, waterhuishouding, natuur en landschapsbeheer, interne milieuzorg, controle en handhaving, voorlichting en educatie, regionale samenwerking). De "haasje over"-benadering (rekening houden met andere plannen die in procedure zijn), zoals we die kennen van Rijk en provincie, is doorgevoerd naar het gemeentelijk niveau. Zo zal, gelet op de verzuring en vermessing, het Hinderwetbeleid aangescherpt worden en komen in het bestemmingsplan een milieuhygiënische zonering en bufferzones met aanlegvergunningen. Onderzoeken in deze moeten nog wel uitgevoerd of versneld worden. Met een nieuw flexibeler bestemmingsplan kan hierop ingespeeld worden.

In onze reactie hebben we de gemeente gecomplimenteerd. Wij vonden het plan consistent en degelijk in elkaar zitten. We drongen aan op een verdrogingsparagraaf en vroegen een begin te maken met het soortenbeschermingsbeleid. Graag zouden wij betrokken worden bij actiepunten als de uitbreiding van het bosbestand, de inventarisatie van verdrogings- en vernestingsgevoelige gebieden, de herstructurering van het agrarische bedrijfsleven (waar moeten bedrijven verdwijnen), de intensivering en de aanscherping van het ammoniakbeleid en bij de invulling van het bestemmingsplan buitengebied. Verder wezen wij erop, dat in regionaal verband de "handhaving" van de milieuwetten en -voorschriften voortvarend aangepakt dient te worden.

6.6.12. Vliegveld de Peel

De gebeurtenissen op vliegveld de Peel namen in 1992 een hoge vlucht. In verband met de toekomstige **stationering** van de **Patriot- en Hawk-eenheden** werd het gebied danig op de schop genomen. Zo werden de graslanden langs de startbaan gedraineerd wat het einde zal betekenen van de Grutto op de basis.

Aangezien een aanzienlijk deel van de basis als kerngebied binnen de EHS valt en het Natuurbeleidsplan via een democratische rechtsgang tot stand is gekomen, zou verondersteld mogen worden dat aantastingen van die EHS pas na het doorlopen van eenzelfde rechtsgang plaats zouden mogen vinden. De huidige gang van zaken waarin het Ministerie van Defensie bepaalt wat er gebeurt, gaat hieraan totaal voorbij. Wij wendden ons tot de Vaste Tweede Kamercommissie voor Defensie met het verzoek de Peelrestanten op vliegveld de Peel te sparen.

Staatssecretaris Van Voorst tot Voorst liet ons daarop weten dat een deel van de Peelrestanten op de basis geheel of gedeeltelijk bij de vestiging van de raketten betrokken zal worden. Uitplaatsing (verhuizen) van de basis naar buiten de EHS achtte hij geen reële optie. Dan moet, aldus de Staatssecretaris, de EHS maar buiten de basis blijven. Een vreemde zaak, dat Defensie nu ineens een deel van de EHS, zoals vastgesteld door het parlement schrapt! Er worden volop werkzaamheden verricht op de basis, terwijl het Structuurschema Groene Ruimte stelt, dat er terughoudend gehandeld dient te worden met betrekking tot ingrepen en ontwikkelingen binnen de EHS! Sinds wanneer maakt het leger in dit land de dienst uit?

De Kamer van Koophandel van Noord-Limburg ging door met het propagereen van de vestiging van een **"Air-Express Center Netherlands"** voor cargo-bedrijven op vliegbasis de Peel. De gemeente Venray reageerde in eerste instantie positief, maar sprak zich later uit tegen het gebruik van de basis voor express-nachtvluchten. Ook de provincie Noord-Brabant en de gemeenten Gemert en Bakel waren tegen de cargo-plannen. Defensie liet weten niets te voelen voor het zorgdragen voor de verkeersleiding. Bovendien zou de huidige geluidszonering het voorgestelde gebruik niet toelaten (zeker niet in de nachtelijke uren) en zou het functioneren van de luchtmachtbasis belemmerd worden.

Het bedrijfsleven blijft zich echter hard maken voor een nationale "express-hub" (verzamel-/distributiecentrum) op het vliegveld.

7. Beheer

7.1. Algemeen

Onze Werkgroep is sterk betrokken bij het daadwerkelijk beheer van de Peelreservaten. De activiteiten binnen de natuurreservaten bepalen namelijk voor een belangrijk deel het behoud en herstel van de aanwezige natuurwaarden. Bovendien beheren onze vrijwilligers samen met de gemeente Deurne de Deurnese Peelgebieden (1000 ha).

Ons doel bij het beheer is om het hoogveenkarakter van de Peelreservaten zoveel mogelijk te behouden en te versterken. Kernbegrippen daarbij zijn "voedselarmoede, vochtigheid en openheid". Om dit te bereiken worden hydrologische maatregelen genomen (bouwen van dammen), worden berkenopslag en vergrassing tegengegaan en teruggedrongen (door hydrologische maatregelen, kappen en begrazen), en worden gerichte maatregelen genomen om de hoogveenregeneratie te stimuleren. Een en ander gebeurt zoveel mogelijk met inachtneming van de bestaande natuurwaarden.

Om plannen, inzichten en werkzaamheden nader op elkaar af te stemmen hebben wij in 1991 het initiatief genomen om te komen tot een beheers-overleg voor alle terreinbeheerders van de "Verheven Peel". In 1992 werd ook getracht een dergelijk overleg aan te gaan met de beheerders van de Groote Peel en omgeving, vooral om ideeën en inzichten uit te wisselen.

7.2. Dassen

De Peelreservaten en hun omgeving herbergen een belangrijke populatie dassen. Regelmatig werden de bestaande burchten in het gebied gecontroleerd en enkele malen nieuwe burchten gevonden.

De dassenpopulatie in de Peel stond ook in 1992 onder druk door het verkeer. Zo sneuvelde op 27 juni 1992 ter hoogte van de bessenkwekerij van Van Well in Helenaveen wederom een (zogende) das. Met de gemeente Sevenum werd een verkennend gesprek gevoerd over de aanleg van een dassentunnel ter plaatse. De gemeente staat hier in principe positief tegenover.

Ook werd veel werk gemaakt om te komen tot een dassentunnel onder de Oude Peelstraat, waar in 1991 vier dassen doodgereden zijn.

Door de provincie Noord-Brabant werd voor dat doel fl. 5000,- subsidie toegezegd. Van het Ministerie van LNV kan een subsidie van fl. 16.000,- verwacht worden. Bij het Jachtfonds werd door de gemeente een bijdrage van fl. 5000,- gevraagd. De gemeente Deurne zal zelf ook financieel bijdragen. Zo'n dassentunnel is zo duur, omdat parallel aan de wegen een veelheid van andere infrastructuur geconcentreerd is (electriciteit, water, gas, riool, etc.).

7.3. Kanalen

Met het Waterschap Noord-Limburg werd overleg gevoerd over het beheer van het **Defensiekanaal**. Ondermeer was het kanaal opgeschoond, waarbij alle troep in de langsliggende houtwal gekieperd was, o.a. op een dassenburcht. Op ons verzoek heeft het schap het slib alsnog opgeruimd en de burcht via het stapelen van snoeihout aan het zicht onttrokken. Vanwege de vele illegale ontgroningen en vuilstorten langs het Defensiekanaal besloot het waterschap de toegankelijkheid voor gemotoriseerd verkeer te bemoeilijken door een duiker te verwijderen en de toegangswegen tot de kanaalzone met slagbomen af te sluiten.

Het Waterschap Midden-Limburg heeft ons, op onze vraag, laten weten **kanovaart** op het Afwateringskanaal (Meijel-Neer) niet toe te staan. Het beheer van de Helenavaart en het Kanaal van Deurne van de Noordervaart tot de provinciegrens valt onder het Waterschap Noord-Limburg (WNL). Het WNL heeft, na enige discussie, eveneens uitgesproken geen kanovaart op deze wateren te willen. In de loop van 1992 werden in de Limburgse Peelkanalen borden geplaatst die het kanoën verbieden.

7.4. Beheer van onze Werkgroep in de Deurnese Peelgebieden

Sinds 1980 beheert onze Werkgroep in samenspraak en samenwerking met de gemeente Deurne de Deurnese Peel. Onze werkzaamheden in de **centrale Deurnese Peel** in het afgelopen decennium hebben ertoe geleid, dat we daar in het verslagjaar 1992 zo goed als klaar kwamen met beheerswerk. Veel meer hoeft daar niet meer gekapt te worden en de meeste slootjes en wijken in het gebied zijn afgedamd. Afgezien van de noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden kunnen we onze werkzaamheden daar in de toekomst verminderen.

De schapenbegrazing in de Deurnese Peel is geen onverdeeld succes. De hei handhaaft en ontwikkelt zich redelijk. Daartegenover staat dat de Adelaarsvaren zich op de hoge veenruggen flink uitbreidt, waardoor slechts voedsel aanwezig is voor 50 schapen. Voor de inschaarder is dit aantal niet meer rendabel. Daarom willen we in 1993 het begraasde oppervlak enigszins uitbreiden.

Bij de beheersevaluatie constateerden we, dat de verslaglegging van het door ons uitgevoerde beheer nog moet verbeteren. Een minimaal vereiste is dat er jaarlijks een kaartbeeld komt van de uitgevoerde beheerswerkzaamheden (dammen, golfbrekers, kappen etc.), een kaartbeeld van de begraasde oppervlakte per diersoort, een nauwkeurige registratie van het aantal ingeschaarde dieren en van de in- en uitschaardata van het vee. Een en ander loopt ondermeer niet perfect door het feit dat er twee kapiteins (de gemeente Deurne en wij) op het beheersschip zitten.

Op verzoek van de gemeente Deurne werd het maandelijks **opnemen** van de **waterstanden** overgedragen aan de Werkgroep. In 1992 werd extra

intensief gemeten in verband met het lopend ecohydrologisch onderzoek.

Vanwege het verminderen van de werkzaamheden in de centrale Deurnese Peel werd een nieuw werkgebied onder handen genomen. In overleg met het Staatsbosbeheer werd besloten het Ronde Kuilen Complex in de **Liesselse Peel** weer eens voorzichtig vrij te stellen van berken. Juist voor dit soort werk zijn onze vrijwilligers heel geschikt, omdat de kwetsbaarheid van de aanwezige vegetaties en de gevaarlijke drijftillen een "ingetogen aanpak" vereisen.

In het Zinkske is het "achterstallig onderhoud" zover ingelopen, dat met minder intensiteit verder beheerd kan worden. Centraal staat momenteel in het Zinkske het begrazingsbeheer. In het gebied werden in 1992 200 schapen en 31 runderen ingeschaard. Meer vee is ongewenst, omdat dit tot meer vertrapping zou leiden. Van het noordoosten naar het zuidwesten wordt het gebied extensiever begraaasd. Het noordelijk deel wordt zodoende misschien wat overbegraaasd, maar anderzijds bevordert dat de gradiënten en wordt het uitwijken van het veen tegen de zandkop daardoor geaccentueerd. Bij een evaluatie werd besloten in 1993 het begraaasde oppervlak te vergroten, waardoor nog meer variatie in het gebied zal gaan optreden. Een nat stuk zal dan worden uitgerasterd.

Een forse tegenslag was, dat in 1992 5 koeien in het Zinkske zijn dood gegaan. Waarschijnlijk zijn ze gestorven aan een overdosis eikels, omdat de koeien iets te lang in het terrein gelaten zijn toen het pijpestro zijn voedingswaarde al kwijt was. 1992 was ook een enorm eikenmastjaar.

De Zinkske-groep begon in 1992 met het beheer als hooiland van een perceel in het **Molentje**. Dit perceel is een van de eigendommen van Natuurmonumenten in het Molentje, waarvan het beheer in overleg met ons geschiedt. De bedoeling van het hooilandbeheer is weer een soortenrijk grasland te creëren waarin ook weidevogels optimale broedgelegenheid krijgen. Op termijn hopen we het hooiland zo ver te verschrallen en te vernatten, dat het weer het karakter van een "blauwgrasland" krijgt.

In de toekomst zal er in het Molentje meer landbouwgrond verworven gaan worden. Inmiddels is reeds ruim 20 ha verworven, waarvan een concentratie van 16 ha aaneengesloten ten zuiden van de Lagebrugweg. Ons beleid is erop gericht de verschillende percelen ook verschillend te (laten) beheren, om ook op landschapsschaal een divers gebied te verkrijgen.

7.5. Overig beheer in de gemeente Deurne

In 1992 werd uitgebreid overleg gevoerd met het Jachtplatform (de overkoepeling van de wildbeheereenheden), de NCB, boeren, de gemeente Deurne, de politie en het Staatsbosbeheer over het **afsluiten van wegen** bij de Deurnese Peel voor gemotoriseerd verkeer. Overeenstemming werd bereikt over een belangrijk aantal wegen. Zo zal voorgesteld worden de zandweg in de Bult, de Bospeelweg en de Kanaaldijk-Oost

voor gemotoriseerd verkeer zowel overdag als 's nachts te sluiten. Voor het onverharde deel van het Leegveld geldt hetzelfde met uitzondering van landbouwverkeer. De Bultweg, Goorsebergweg, verharde delen van Leegveld inclusief de zandwegen oostelijk van de Lupinenweg, Einderweg, Centurioweg en Kieboomweg zouden tussen zonsondergang en -opkomst gesloten moeten worden voor gemotoriseerd verkeer behalve voor landbouwverkeer en bestemmingsverkeer.

Afgesproken werd dat alle aanwonenden van de wegen eerst aangeschreven zullen worden en dat het voorstel daarna gepubliceerd wordt in de krant, waarbij tevens een voorlichtings/inspraakbijeenkomst wordt belegd.

In hetzelfde overlegforum werd ook overeenstemming bereikt over de inhoud van de **Algemene Politie Verordening** voor wat betreft **Dassen**-bescherming. Alleen de Wildbeheerseenheid Heidse Peel maakte schriftelijk bezwaar. Dit is vreemd omdat er in een eerdere vergadering al consensus over de APV was, waarbij de vertegenwoordiger van die WBE (Hans Klunder) zijn mond niet open deed. Een en ander zal nu verder door het College van B. en W. resp. de gemeenteraad verder afgehandeld moeten worden.

Met het Waterschap de Aa werd overleg gevoerd over de **hydrologische maatregelen** in en rond de Deurnese Peel. Wij drongen erop aan, dat de nieuwe stuw in de Soeloop zodanig zal worden afgewerkt dat ze niet als brug gebruikt kan gaan worden. Verder wezen wij het Waterschap erop, dat het niet zinvol is op dit moment grote investeringen te doen in het gebied, die na aankoop van de landbouwervolven overbodig zijn. Dit omdat wij rekening houden met mogelijke snelle ontwikkelingen met betrekking tot verwerving van die landbouwgronden.

In het al jarenlang slepende conflict over de **jacht** in de Deurnese Peel deed de Raad van State in 1992 uitspraak. Naar aanleiding van de verlening van een art.12-vergunning voor de jacht was door ons een beroep ingediend. Wij vonden, en vinden nog steeds, dat jacht in de Peelreservaten alleen geoorloofd is als het uit natuurbehoudsoogpunt noodzakelijk is, of als het nodig is om onaanvaardbaar grote schade aan de landbouwgronden tegen te gaan, die niet op de landbouwgronden zelf afdoende bestreden kan worden.

Helaas verloren we de zaak, omdat de Raad van State zich klakkeloos achter de uitspraken van de vertegenwoordiger van het Ministerie van LNV, Mr Nagel, opstelde. Verwacht de Raad van State, dat wij in onze RvS-zaken komen "met een begin van bewijs" in dit geval bleek dit voor het Ministerie niet te gelden. De grootst mogelijke onzin die Nagel tijdens de zitting uitkraamde werd door de RvS aanvaard. Zo stelden wij, dat in de afgelopen acht jaar, toen in het beschermd natuurmonument niet werd (mocht worden) gejaagd, geen schade is gemeld. Nagel vond dat niet belangrijk, omdat, zo verzon hij, "het ontbreken van schademeldingen kan zijn veroorzaakt doordat buiten het beschermd

natuurmonument intensief werd gejaagd. Zo'n intensieve bejaging acht hij uit een oogpunt van wildbeheer bezwaarlijk." Of dit argument hout snijdt, werd niet getoetst: de Raad van State achtte de afweging "niet onjuist". Verder werd door Nagel geïnsinueerd, dat Kritisch Faunabeheer het hele gebied wilde afrasteren, wat natuurlijk onzin is. Maar de Raad van State nam het argument wél over. Nagel memoreerde zelfs, dat verwilderde katten en vossen veel schade toebrengen aan landbouwgewassen!

De Raad van State verwees ter geruststelling ook nog naar de in het wildbeheersplan toegezegde jaarverslagen. Dat stelde ons echter in het geheel niet gerust. In de afgelopen tien jaar zijn de Wildbeheerseenheden (WBE) namelijk niet in staat gebleken de noodzakelijke jaarlijkse wildbeheersplannen, afschotplannen en jaarverslagen te produceren. Ten behoeve van de jaartevaluatie en het wildbeheersplan 1989 - 1995 bleken de jagers de minimaal noodzakelijke informatie over de populatiegrootte van de in hun jachtveld voorkomende bejaagbare en niet-bejaagbare soorten niet aan te kunnen leveren.

En ook na de uitspraak van de Raad van State werden onze ergste vermoedens weer bewaarheid. In het jaarverslag 1991/1992 wist de WBE den Ouwe Peel nog net te vermelden, dat ze 141 reeën geteld hadden, hoeveel dieren ze "geoogst" hadden en dat er klachten waren aangaande wildschade. Maar waar die dieren geschoten waren, wát en ho groot de schade in de praktijk was, werd niet vermeld. De overige natuurwaarnemingen waren ook beneden peil: "Vermeldingswaard is dat enige toename is vast te stellen van het aantal roofvogels, reigers en haarwild. Het broedresultaat van grutto's en wulpen lijkt wederom achteruitgegaan te zijn. Kraanvogels pleisterden de laatste jaren uiterst zeldzaam in het werkgebied." In werkelijkheid is de roofvogelstand in de Peel de laatste 10 jaar stabiel, alleen de Boomvalk neemt in aantal af. De Wulp lijkt de laatste 5 jaar te stabiliseren op een laag niveau. En Kraanvogels pleisterden elk jaar in de Verheven Peel: de laatste tien jaar is zelfs een duidelijke toename van het aantal pleisterende vogels te constateren.

Deze WBE blonk nog positief uit: de andere WBE's hadden helemaal geen jaarverslag...

7.6. Beheer van de Mariapeel

Met het Staatsbosbeheer werd in het kader van het Beheersoverleg Zuidelijke Peelhorst veelvuldig van gedachten gewisseld over het beheer van de Mariapeel. Onder andere werd aan de orde gesteld, wat de **lange termijnvisie** is van Staatsbosbeheer in relatie tot de Verheven Peel-visie en hoe ze het eventueel overgangsbeheer voorstellen. Dit mede naar aanleiding van het feit, dat Staatsbosbeheer op een van zijn pachtbedrijven een nieuwe stal heeft laten bouwen in een gebied, waar natuurontwikkeling (wildernisgebied) voorzien is.

Vragen hadden wij ook bij de intensiteit van de **begrazing** in de Mariapeel. Op de hoge zandkoppen in het Mariaveen blijkt dat begrazing met

runderen een uitstekend middel is om de vergrassing terug te dringen en daarmee de heide-waarden te herstellen. Grote vraagtekens hebben wij echter bij begrazing in de veengebieden. Wij hebben de indruk, dat begrazing daar meer vernielt dan dat het oplevert. Probleem is, dat de ontwikkelingen niet goed genoeg zijn vastgelegd om het effect te toetsen aan de beheersdoelstellingen.

Bovendien tast de vorm van begrazing (overal prikkeldraad, drinkputten en likstenen) de natuurbeleving aan. Atgesproken werd in de toekomst de begrazing kritisch te evalueren.

7.7. Beheer in de gemeente Venray

De Peelrestanten in de gemeente Venray zijn sterk versnipperd. Tijdens onze excursie met de gemeente bespraken wij de mogelijkheden om de **Heidse Peel**-restanten beter te beschermen en deze, via natuurontwikkeling op de tussenliggende gronden, verder te ontwikkelen. Ten behoeve van de beheersrichtlijn voor de Heidse Peel, werd aan Staatsbosbeheer informatie aangeleverd.

Met de gemeente Venray werd de discussie voortgezet over de illegaal gegraven **drinkvijvers** in het Peelrestant aan de **Paardekop**. Eind augustus voelde de gemeente ineens (na twee jaar...) de behoefte om de noodzakelijke herstelwerkzaamheden aan het vennencomplex op korte termijn uit te voeren. (Die snelheid zal wel iets te maken hebben gehad met onze gezamenlijke excursie op 2 september!) Het meest geschikte afdichtmiddel bentoniet vond de gemeente te kostbaar. Na overleg werd een meer doorlatende leemlaag toegepast, waarbij de doorlaatweerstand werd vergroot door de laag dikker te maken. Op onze excursie bleek het werk (net) klaar te zijn!

7.8. Beheer van de Groote Peel

Ten behoeve van de Voorlopige Commissie Nationale Parken werd commentaar geleverd op het **beheers- en inrichtingsplan** Groote Peel. Het Overlegorgaan was al eerder van onze bevindingen op de hoogte gesteld.

Grote problemen hadden wij dit jaar met het beheer van de Groote Peel. Omdat wij regelmatig negatieve en zelfs destructieve ontwikkelingen waarnamen, werd getracht in gesprek te komen met het Staatsbosbeheer en de gemeente Asten. Een normaal verzoek bleek echter niet te baten. Vooral Staatsbosbeheer bleek erg achterdochtig en afhoudend en was in eerste instantie tegen elke vorm van geregeld **beheersoverleg**. Wij lieten daarop weten, dat wanneer niet op normale wijze gesproken kon worden over het beheer van de Groote Peel, we het wel via de Tweede Kamer en de pers zouden doen. Inmiddels hadden wij namelijk een uitgebreid

Zwartboek Wanbeheer Groote Peel samengesteld, in samenwerking met andere nauw bij de Groote Peel betrokken groepen en personen.

Op 3 juni vond daarop een eerste gesprek plaats over het beheer van de Groote Peel. Het gesprek was oriënterend van aard waarbij wij onze algemene ideeën en kanttekeningen uiteengezet hebben. Door ons werd gewezen op de nonchalance waarmee Staatsbosbeheer en de gemeente Asten maatregelen op volkomen verkeerde tijdstippen en plaatsen nemen. Verder is benadrukt, dat een deel van de beheersmisstanden ondervangen zou kunnen worden door de planners en veldmensen meer kennis en respect bij te brengen voor de waarden van het gebied. Ook zou de terugkoppeling tussen mensen in het veld en de plannenmakers verbeterd moeten worden.

Ons verzoek om een regulier beheersoverleg met Staatsbosbeheer en de gemeente Asten werd echter resoluut van de hand gewezen. Wel werd afgesproken om enkele malen per jaar bijeen te komen om van gedachten te wisselen over het beheer van de Groote Peel! Dat is ons ook goed natuurlijk. Ons gaat het namelijk niet om allerlei officiële en bureaucratische structuren, maar juist om een zo goed mogelijk beheer van het gebied!

Op 14 oktober vond daarop het eerste "beheersoverleg Groote Peel" plaats met de gemeente Asten en het Staatsbosbeheer. Naast uitwisseling van informatie, kwamen ondermeer de volgende onderwerpen aan bod:

- * De beheersmonitoring (het regelmatig vastleggen van de ontwikkelingen). Duidelijk is dat er geen afstemming over de monitoring bestaat tussen Staatsbosbeheer en de gemeente. Ieder doet het op zijn eigen manier en in het Astens gebied gebeurt het momenteel zelfs niet meer. Afgesproken werd, dat de Werkgroep, op basis van de beschikbare informatie, een voorstel maakt voor een nieuwe opzet van de monitoring. De uitvoering van het veldwerk in de Astense Peel zou eventueel ook door de Werkgroep kunnen geschieden. De uitwerking kost echter veel meer tijd. Staatsbosbeheer zou die voor zijn rekening moeten nemen voor de gehele Groote Peel. Wil de monitoring enigszins kunnen slagen dan zal ook de begrazingsintensiteit goed vastgelegd moeten worden.
- * Begrazing. Als Werkgroep zijn we niet gelukkig met de plaatsen en de intensiteit van de begrazing. Vooral voor de avifauna en het levend hoogveen blijkt schapenbegrazing met de toegepaste intensiteit desastreus gevolgen te hebben. De Werkgroep heeft aangeboden om voor de gehele Groote Peel op basis van de veendiktekaart, de isohypsenkaart en de verspreiding van begrazingsgevoelige vegetatietypen en vogelsoorten (bijv. Sprinkhaanrietzanger) een begrazingspreferentiekaart te maken (waar wel en waar vooral geen begrazing). Recent onderzoek in de Groote Peel heeft aangetoond, dat de Sprinkhaanrietzanger zeer begrazingsgevoelig is.
- * Bestedingsvoorstellen 1993. Vooral bij enkele voorstellen om te plaggen heeft de Werkgroep zijn twijfels over het nut en de effectiviteit.

* Het nieuwe beheersplan: Het concept-beheersplan zal ter kennis gebracht worden van de Werkgroep. Deze zegde toe daarop gratis en voor niets deskundig commentaar te zullen leveren!

7.9. Beheer in de gemeente Nederweert

In 1992 werd in het Beschermd Natuurmonument **De Banen** (Limburgs Landschap) een deel van de aanwezige blubberlagen en rietkragen verwijderd om daarmee de thans nog aanwezige elementen van het zeer zeldzame Oeverkruidverbond betere levensvoorwaarden te bieden. In en rond het ven komen echter laatglaciale en vroeg-holocene veenafzettingen voor, die van hoge palaeo-ecologische waarde zijn (zie Joosten et al. 1992). In de directe omgeving zijn belangrijke archeologische vondsten uit het Laat-Palaeolithicum (tot 8000 v. Chr.) en het Mesolithicum (8000 - 4000/3000 voor Chr.) gedaan. Locaties waar dergelijke vondsten in combinatie voorkomen met organische sedimenten uit dezelfde tijd zijn slechts sparszaam aanwezig in Nederland. Getracht moest daarom worden het ven "op te schonen" zonder dat deze afzettingen voor immer als informatiebron verloren zouden gaan. Op verzoek van de Werkgroep had het ministerie die voorwaarde al in de vergunning opgenomen en bij de uitvoering hielden wij natuurlijk een oogje in het zeil.

Afgezien van enkele bijna onvermijdbare missers, is het werk naar behoren uitgevoerd.

Als grote verrassing bleken in 1992 op de drooggelegde bodem zeldzame doelsoorten als Naaldwaterbies (massaal), Pilvaren en Gesteeld glaskroos te groeien. Kruipende moerasweegbree bloeide witrose op vele nieuwe plekken aan de rand van de oudere riet- en lisdoddekragen. Het meest bijzonder waren echter de honderden, duizenden exemplaren van de Kleine biesvaren, die voor het eerst sinds bijna veertig jaar weer in het ven gevonden werd. Deze soort werd al als "vermoedelijk in Nederland uitgestorven" beschouwd en is momenteel nog maar van één andere plek in Nederland bekend!

Die oude Peel heeft nog steeds veel in zijn mars!

Literatuur

- Bartels, C.T.*, 1993. "Van rechtswege vervallen". Onderzoek naar de invloed van artikel 27-3 uit de Hinderwet op de vergunningverlening in Deurne en Venray in het jaar 1991. Werkgroep Behoud de Peel, Deurne, 10 p.
- Blankers, P.*, 1993. De Verheven Peel. Beheers- en ontwikkelingsvisie voor het gebied van de Deurnese Peel./Mariapeel en omgeving. Werkgroep Behoud de Peel, Deurne, 40 p.
- Joosten, H.*, 1992a. Werkgroep Behoud de Peel. Jaarverslag 1991. Werkgroep Behoud de Peel, Deurne, 44 p.
- Joosten, H.*, 1992b. Water en natuurwaarden in de Groote Peel. *Natura* 89: 33 - 37.
- Joosten, H.*, 1992c. Vechten om vocht. De strijd om de Groote Peel. *Natura* 89: 38 - 42.
- Joosten, H.*, 1993. Injure. Hinderwetjurisprudentie uit de Peel. Werkgroep Behoud de Peel, Deurne, 32 p.
- Joosten, J.H.J., J.A.A. Bos & H. van Dam*, 1992. Palaeo-ecologisch onderzoek aan oude en recente afzettingen in het ven "De Banen" (gemeente Nederweert). Laboratorium voor Palaeobotanie en Palynologie, Utrecht, 28 p. + bijlagen.
- Joosten, J.H.J. & B.P.M. van Noorden*, 1992. De Groote Peel: leren waarderen. Een oefening in het waarderen van natuurelementen ten behoeve van het natuurbehoud. *Natuurhist. Maandbl.* 81: 203 - 211.
- Stichting Werkgroep Behoud de Peel*, 1992. Koersen landelijk gebied. De Vergroote Peel. In: Rijksplanologische Dienst (samenstelling en eindredactie): Voorbeeldplannen Vierde Nota. Ideeënboek. Sdu Uitgeverij, Den Haag, p. 86.
- Stichting Werkgroep Behoud de Peel*, 1992. Effecten van het scheuren van grasland op de weidevogels van het Schepersberg Peelke (gem. Meyel). Stichting Werkgroep Behoud de Peel, Deurne, 11 p.
- Van den Munckhof, P.J.J. & J.H.J. Joosten*, 1990. Een breuk met een verleden. Beheers- en ontwikkelingsvisie voor de Grote Eenheid Natuurgebied "Zuidelijke Peelhorst". Consulentenschappen Natuur Milieu en Faunabeheer Noord-Brabant en Limburg, Tilburg/Roermond, 181 p.
- Van Seggelen, C.A.M.*, 1992. Verbinden door scheiden. Een eerste deel van de beheers- en ontwikkelingsvisie voor de Zuidelijke Peelgebieden rond de Noordervaart-waterscheiding. Someren, 56 p.
- Werkgroep Behoud de Peel*, 1991. De terugtocht naar een vredepeel. Een visie op de ruimtelijke ontwikkeling van de Peel. Werkgroep Behoud de Peel Deurne, 14 p.
- Werkgroep Behoud de Peel*, 1992. Ontwikkeling ammoniakbeleid Stichting Werkgroep Behoud de Peel. Werkgroep Behoud de Peel, Deurne, 8 p.